

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

SVOBODA PROJEVU A JEJÍ LIMITY

Diplomová práce

Tadeáš Brožík

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra ústavního a evropského práva
Studijní obor: Právo a právní věda
Studijní obor: Právo

SVOBODA PROJEVU A JEJÍ LIMITY

Diplomová práce

Tadeáš Brožík

Vedoucí práce: doc. JUDr. Monika Forejtová Ph.D.

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Tadeáš BROŽÍK**
Osobní číslo: **R18M0027P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Právo na svobodu projevu a jeho limity**
Zadávající katedra: **Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

1. Právo na svobodu projevu, jeho pojem, vývoj, význam a ústavní zakotvení;
2. Mezinárodní a evropská úprava svobody projevu;
3. Nenávistné projevy, šíření dezinformací a kolize svobody projevu s ochranou osobnosti;
4. Právo na svobodu projevu ve světle judikatury Ústavního soudu České republiky;
5. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva a jeho výkladová stanoviska k instutu práva na svobodu projevu.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. BARTOŇ, Michal. Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010, Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.
2. CHALOUPOKOVÁ, Helena. Mediální právo: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-725-5.
3. JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova. První vydání. Praha: Auditorium s.r.o., 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.
4. JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.
5. KLÍMA, Karel. Ústavní právo. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4.
6. KLÍMA, Karel. Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.
7. KOBER, Jan, Jan WERNER, Vojen GÜTTLER, et al. Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.
8. MALÍŘ, Jan a Tomáš DOLEŽAL. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a zdravotnictví: současný stav a perspektivy. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-224-5.
9. PETROV, Jan. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1.
10. WINTR, Jan. Principy českého ústavního práva. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8.
11. STONE, Adrienne. The Oxford handbook of freedom of speech. Oxford: Oxford University Press, 2021. 978-0-19-882758-0.

Vedoucí diplomové práce:

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce:

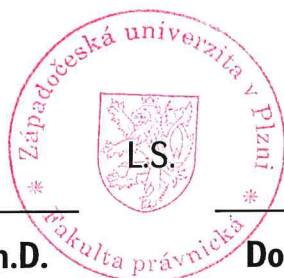
28. března 2022

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2023

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací na téma „*Svoboda projevu a její limity*“ zpracoval samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k jejímu sepsání, jsem řádně citoval v poznámkách pod čarou a uvedl v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Plzni, březen 2023

.....
Tadeáš Brožík

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucí diplomové práce, paní doc. JUDr. Monice Forejtové Ph.D., která mě prakticky celé studium motivovala k dosažení mých akademických cílů a poskytla mi mnoho cenných rad. Poděkování patří též mé rodině, přítelkyni, přátelům a kolegům, za jejich podporu v průběhu celého studia na právnické fakultě.

OBSAH

ÚVOD	1
1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY SVOBODY PROJEVU	3
1.1. POJEM SVOBODY PROJEVU	3
1.2. HISTORICKÝ VÝVOJ SVOBODY PROJEVU	5
1.3. ARGUMENTY SVOBODY PROJEVU	6
1.3.1. <i>Obecně k argumentům svobody projevu</i>	6
1.3.2. <i>Stěžejní argumenty vztahující se ke svobodě projevu</i>	7
1.4. SVOBODA PROJEVU V ÚSTAVNÍM POŘÁDKU ČR	8
2. FORMA A DRUHY PROJEVU	11
2.1. POLITICKÝ PROJEV	12
2.1.1. <i>Obecně k politickému projevu</i>	12
2.1.2. <i>Imunita poslanců a senátorů</i>	14
2.2. UMĚLECKÝ PROJEV	17
2.3. KOMERČNÍ PROJEV	20
3. POSUZOVÁNÍ MEZÍ SVOBODY PROJEVU	23
3.1. PŮSOBNÍ SVOBODY PROJEVU, PRAVÝ A NEPRAVÝ KONFLIKT	23
3.2. HODNOTÍCÍ KRITÉRIA	24
3.2.1. <i>Požadavek legality</i>	25
3.2.2. <i>Požadavek legitimacy</i>	26
3.2.3. <i>Princip proporcionality</i>	27
3.3. FAKTICKÁ TVRZENÍ A HODNOTÍCÍ SOUDY	28
4. SVOBODA PROJEVU A KOLIZE S OSOBNOSTNÍMI PRÁVY	31
4.1. POSUZOVÁNÍ PROJEVU A KOLIZE S OSOBNOSTNÍMI PRÁVY	31
4.2. MOŽNOSTI OCHRANY PRÁV PŘI ZÁSAHU DO OSOBNOSTNÍCH PRÁV	33
4.2.1. <i>Ochrana osobnostních práv soukromoprávní cestou</i>	34
4.2.2. <i>Trestněprávní omezení svobody projevu</i>	35
4.3. ZÁSAH DO OSOBNOSTNÍCH PRÁV OSOB ÚČASTNÝCH NA VEŘEJNÉM DĚNÍ	37
4.3.1. <i>Osoby veřejně činné</i>	37
4.3.2. <i>Osoby veřejně známé</i>	39
5. SVOBODA PROJEVU V DIGITÁLNÍM PROSTORU	41
5.1. BENEFITY A ÚSKALÍ DIGITÁLNÍHO PROSTORU Z HLEDISKA PROJEVŮ	41
5.2. HATE SPEECH NA INTERNETU	43
5.3. ŠÍŘENÍ DEZINFORMACÍ	45
6. VYBRANÁ JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU	48
6.1. VERBÁLNÍ NESOUHLAS S POCHODEM PRAGUE PRIDE	48
6.1.1. <i>Skutkový stav</i>	48

6.1.2.	<i>Odůvodnění Ústavního soudu</i>	49
6.1.3.	<i>Hodnocení nálezu</i>	51
6.2.	K PRÁVU NA SVOBODU PROJEVU V RÁMCI PODNIKÁNÍ (ANEXE KRYMU)	53
6.2.1.	<i>Skutkový stav</i>	53
6.2.2.	<i>Odůvodnění Ústavního soudu</i>	54
6.2.3.	<i>Hodnocení nálezu a reakce odborné veřejnosti</i>	56
6.3.	REFLEX PROTI TOMIO OKAMUROVI	57
6.3.1.	<i>Skutkový stav</i>	57
6.3.2.	<i>Odůvodnění Ústavním soudem</i>	59
6.3.3.	<i>Hodnocení nálezu</i>	61
	ZÁVĚR	62
	ZDROJE A SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
	ABSTRAKT	69
	ABSTRACT	70
	KLÍČOVÁ SLOVA, KEY WORDS:	71

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ÚS	Ústavní soud České republiky
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	Listina základních práv a svobod České republiky
Ústava	Ústava České republiky
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv

ÚVOD

Svoboda projevu nebyla v České republice samozřejmostí. V době komunistického režimu docházelo k omezování tisku a názorových myšlenek, které nekorespondovaly s tehdejší ideologií.

V současné době již nežijeme v totalitním režimu, kde by docházelo k cenzuře, nicméně i dnešní pojmání svobody projevu se častokrát velmi liší.

Svoboda projevu je bezpochyby důležitou složkou demokratického státního zřízení, pročez je její postavení v katalogu práv a svobod garantovaných LZPS neodmyslitelné. Někdy je však tato svoboda vykládána extenzivně, nebo v rozporu se smyslem jejího ústavního zakotvení.

Ve společnosti totiž existují názory, že svoboda projevu znamená: „mám právo říkat co chci a kdy chci“. Tento názor rezonuje zejména na sociálních sítích a v politické diskusi.

Na druhé straně názorového spektra stojí názory, že v současné době není možné vyjádřit své myšlenky a postoje, bez toho, aniž by daná osoba za svůj projev nebyla stigmatizována, případně nebyly za projev vyvozeny jiné negativní důsledky.

Obě výše uvedená pojetí svobody projevu jsou samozřejmě mylná, jelikož svoboda projevu zcela jistě neaprobuje absolutní volnost projevu, ale ani neznamená, že ve společnosti existuje jakási orwellovská „ideopolicie“, jejímž úkolem je vyhledávání osob s odlišným, či snad nesprávným názorem a následná perzekuce za jimi vyřčené názory.

Problematika svobody projevu je poměrně často diskutovaným tématem v mnoha rovinách. Rád bych proto v rámci diplomové práce odpověděl na to, proč na svobodu nelze nahlížet jako na absolutně neomezenou svobodu, jak lze jednotlivé projevy klasifikovat z různých hledisek a v neposlední řadě též poukázat na to, v kterých odvětvích práva je svoboda projevu zneužívána a jaké jsou možnosti veřejnoprávní a soukromoprávní ochrany.

V první kapitole se zaměřím na základní definici svobody projevu, vývoj, právně-filosofické argumenty a ústavní zakotvení, aby na úvod došlo k uvedení pojmu svobody projevu a byly představena některá její teoretická východiska.

Druhá část diplomové práce bude věnována druhům a formám svobody projevu. Ke každému druhu přiřadím stručnou charakteristiku a uvedu případný vztah nadřazenosti či podřazenosti vůči ostatním druhům projevu. Součástí této kapitoly bude též exkurz do problematiky projevů poslanců a senátorů učiněných na půdě jím příslušné komory Parlamentu České republiky. Dále též v této kapitole uvedu krátké úvahové zamyšlení nad politickými projevy učiněnými v rámci prezidentské volby v roce 2023.

Východiska předestřené materie z první a druhé kapitoly pak dále rozvinu v kapitole třetí a čtvrté. Ve třetí kapitole se zaměřím zejména na to, jaká jsou obecná kritéria pro posuzování ochrany svobody projevu, zejména s odkazem na ustálenou judikaturu ESLP a Ústavního soudu, která ve své rozhodovací praxi vytvořila komplexní rámec pro posuzování projevů dle jednotlivých složek projevu.

Čtvrtá kapitola bude pojednávat o kolizi projevu s osobnostními právy jiných subjektů, případně též s jinými právy chráněnými zájmy, a to jak rovině soukromoprávní, tak též veřejnoprávní. Dále v této kapitole uvedu, proč je střet s osobnostními právy jedním z nejčastějších předmětů sporu a zmíním též nazírání na ochranu osobnostních práv osob činných ve veřejném dění.

Předposlední (pátá) kapitola bude směřovat k objasnění hlavních úskalí svobody projevu na sociálních sítích, kde v současné době velmi často dochází ke střetu osobnostních práv, či dokonce k naplňování skutkových podstat trestných činů.

V šesté kapitole představím vybranou recentní judikaturu, která se ke svobodě projevu a jejím limitům váže. Judikatura Ústavního soudu, která navazuje na rozhodovací praxi ESLP, je totiž v posuzování sporů týkajících se svobody projevu klíčová. U každého soudního rozhodnutí nejprve provedu krátké shrnutí skutkového stavu, výsledek řízení před Ústavním soudem a následně stručně okomentuji dané soudní rozhodnutí.

Cílem mé diplomové práce je tedy objasnění problematiky svobody projevu a jejích případných úskalí v moderní společnosti, a to jak z pohledu obecných teoretických poznatků metodou deskripce a komparatistiky, tak též z hlediska aplikace na konkrétní případy metodou analýzy, která je využita zejména v kapitole věnované rozboru vybrané judikatury a svobodě projevu v digitálním prostoru.

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY SVOBODY PROJEVU

1.1. Pojem svobody projevu

Pro každý demokratický stát je jedním z esenciálních prvků svobodná diskuse ve veřejném prostoru. Svoboda projevu má proto v katalogu lidských práv a svobod svoje náležité místo. Je považována za jednu z nejdůležitějších svobod v pluralitní společnosti. Ve většině států je proto zakotvena přímo v ústavním pořádku.¹ Podle Wintra je svoboda projevu stejně důležitým prvkem, jako samotná legitimita státní moci v rámci demokratického fungování státu.²

Svoboda projevu začala být výrazněji prosazována zejména v návaznosti na události první poloviny 20. století, kdy nedemokratickými a totalitními režimy docházelo k potlačování práv jedince.

Ve vzdoru proti autoritativním nedemokratickým režimům začala tato svoboda prozařovat též do mezinárodního práva veřejného, a to v rámci uzavírání mezinárodních úmluv o lidských právech a svobodách.³ Nyní lze svobodu projevu nalézt prakticky ve všech významných dokumentech upravujících základní lidská práva a svobody.

Z hlediska řazení, svobodu projevu začleňuje do skupiny tzv. politických práv. Politická práva se dají ve zkratce definovat jako práva a svobody fyzických a právnických osob na to, aby tyto osoby mohli participovat na věcech veřejných a vstupovat do politického dění. Komentářová literatura se dále přiklání k názoru, že svoboda projevu přesahuje rámec práv politických, jelikož nemusí směřovat vždy pouze k vyjádření politického názoru daného subjektu. Z toho důvodu přesahuje svojí působností i do dalších oblastí katalogu lidských práv.⁴

Běžně se lze totiž setkat i s projevy bez politického rozměru, mezi které je možné zařadit projevy na poli kreativní činnosti umělců, nebo projev komerční.

¹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 30–31.

² WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str. 174-176.

³ Tamtéž.

⁴ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 510-512

Již ze samotné podstaty svobody projevu, jsou jejími nositeli všechny fyzické osoby, bez rozdílu příslušnost k určité skupině (státní příslušnost rasa, náboženské vyznání atd.). Jedná se tedy o svobodu garantovanou *erga omnes*.⁵ Status nositele svobody projevu se odvíjí zejména od určitosti projevu k němu směřujícímu.

Svoboda projevu je garantována i právnickým osobám. Nicméně v tomto směru je třeba pamatovat na to, že svoboda projevu není automaticky zaručena všem právnickým osobám bez rozdílu. Svoboda projevu je právnickým osobám přiznána pouze za předpokladu, že to charakter věci připouští. Typickým příkladem mohou být redakce novin, televizní stanice a jiné sdělovací prostředky, souhrnně označováno jako média.⁶ V České republice se zažilo používání výroku, že „*média jsou hlídacím psem demokracie*“.⁷

Ke svobodě projevu, jejímž nositelem je právnická osoba, se vyjádřil též Ústavní soud ČR, který v nálezu sp. zn. II. ÚS 1375/11 ze dne 11.09.2012, judikoval, že: „*svoboda projevu přísluší také právnickým osobám, které – jako stěžovatelka – produkuje televizní programy, protože poskytuje nejen subjektivní právo osobám zaměstnaným při vysílání korporací nezávislých na státní moci, ale chrání v jeho objektivním smyslu nadto i institucionální nezávislost vysílání, a to od zprostředkování informací až po šíření zpráv a názorů. Oblasti zajištění této svobody zahrnují podmínky a související činnosti, bez kterých média nemohou plnit svou funkci přiměřeným způsobem*“.⁸

Je třeba zmínit, že nahlížení na obsah a meze svobody projevu je v mnoha koutech světa rozdílná, přičemž častokrát se odvíjí zejména od kultury daného státu, nálady ve společnosti nebo konkrétních hodnot národa. Z toho důvodu mohou být projevy jedinců vnímány v různých koutech světa zcela rozdílně.⁹

⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str 62–64.

⁶ Tamtéž.

⁷ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str. 178.

⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1375/11 ze dne 11. září 2012.

⁹ Ke srovnání problematiky svobody projevu v jednotlivých zemích dle společenské kultury lze například uvést kontrast mezi liberálním přístupem ve Spojených státech amerických, kde individuální projev subjektů dosahuje vysoké ochrany. Na druhé straně můžeme použít absolutní protipól, který nalezneme kupříkladu u diktátorského režimu v Severní Koreji, kde cenzura ovládá prakticky všechny oblasti života lidí ve státě a pro většinu tamních obyvatel je prakticky nemožné, jakkoliv vstupovat do veřejného dění a komentovat politickou situaci.

1.2. Historický vývoj svobody projevu

Filosofické koncepce týkající se problematiky svobodného vyjadřování a manifestace vlastních myšlenek ve veřejném dění, nalezneme již v antickém Řecku. Za jednoho z prvních autorů, který se zabýval problematikou společenské filosofie a v jistém smyslu i svobodou projevu, lze považovat athénskému filosofa Platóna. Ten se však vůči svobodě projevu vymezoval a hodnotil ji kriticky.¹⁰

Platón zastával názor, že k utváření hodnot má docházet zejména s ohledem na veřejný zájem, nikoliv s ohledem na zájmy jednotlivců. Proto ve svých filozofických traktátech několikrát uvedl, že by mělo docházet k jakési „cenzuře“ ve veřejném zájmu (např. omezení tvorby umělců), tak, aby byl zabezpečen kvalitní vývoj společnosti, bez ohledu na respektování práv a svobod jednotlivce.¹¹

Po dobách antických filosofů a s nástupem absolutistických panovníků nebyla svoboda projevu v průběhu dalších několika století diskutovaným tématem, a to zejména s ohledem na společenskou diferenciaci a nerovnoměrné rozložení práv jedinců v rámci veřejného dění.¹²

O svobodném vyjadřování myšlenek se opět začalo diskutovat až v době osvícenství, kdy se akademická obec osvícenců začala stále ještě v poměrně okleštěné formě zabývat svobodou projevu. V tomto směru byly nejvíce progresivními státy Anglie a Francie. Nejznámějším představitelem francouzského osvícenství byl Voltaire, který (oproti dřívějšímu Platónově kritickému názoru) svobodu projevu kvitoval a bral cenzuru jako nepřijatelný prostředek k uplatňování státní moci. Z anglických osvícenců je možné zmínit Charlese Blounta (kritika knižních licencí) nebo Daniela Defoea (tisková daň, omezování autorů).¹³

Na tyto autory pak navázal Jeremy Bentham, anglický právník a politický aktivista. V jeho třech dopisech španělskému lidu z roku 1820 a 1821 kritizoval omezování svobody tisku a shromažďování, jakož i pronásledování novinářů s jinými politickými názory, než měla tehdejší vládnoucí vrstva. Bentham byl toho názoru, že španělská společnost nutně potřebuje svobodu tisku a toleranci ostatních

¹⁰ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 28–29.

¹¹ Tamtéž.

¹² OSIATYŃSKI, Wiktor. *Human Rights and Their Limits*. New York: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-12523-9. Str. 9-10.

¹³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 29–31.

názorových proudů, aby došlo k vytvoření určitých „brzd“, proti fungování tehdejší absolutistického režimu, jemuž omezování základních práv a svobod nebylo cizí.¹⁴

Vlivem osvícenské filosofie se problematika lidských práv dostává i do dalších evropských zemí a též do USA. Na konci 18. století dochází k přijetí dvou zásadních právních dokumentů, které ve velké míře ovlivnily následné zakotvení lidských práv. Významnou roli v tomto směru hrála opět Francie a USA. Francie totiž přijala Prohlášení práv člověka a občana. USA naproti tomu zakotvila „*Bill of Rights*“, neboli prvních 10 dodatků Ústavy Spojených států amerických.¹⁵

Zmíněné Prohlášení práv člověka a občana, bylo vydáno v roce 1789. Ve vztahu ke svobodě projevu byl stěžejní čl. 11 Prohlášení práv člověka a občana, který uvádí, že jedním z nejdůležitějších práv člověka je sdělování vlastních názorů a myšlenek, což do jisté míry rozšiřuje čl. 10 Prohlášení práv člověka, v němž je uvedeno, že uplatňování jakékoliv represe za svobodné vyjadřování je zakázáno.¹⁶

Z deseti dodatků Ústavy spojených států přijatých roku 1789, je pro svobodu projevu významný První dodatek Ústavy, který zakazuje přijetí zákona, který by cenzuroval verbální projev či tiskoviny.¹⁷

Výše zmíněné dokumenty jsou stěžejními prameny základních lidských práv a svobod, které ovlivnily mnoho dalších navazujících dokumentů upravující práva a svobody osoby.

1.3. Argumenty svobody projevu

1.3.1. Obecně k argumentům svobody projevu

Spolu s vývojem lidskoprávní problematiky ve 20. století, dochází k vytváření právně-filozofických tezí, které ospravedlňují zakotvení základních lidských práv a svobod. Ani svoboda projevu není v tomto směru výjimkou. Procesem vytváření úvah o nutnosti zakotvení základních lidských práv a svobod, došlo k vytvoření základních postulátů vztahujících se mimo jiné k institutu

¹⁴ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 29–31.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str. 174-176.

¹⁷ Tamtéž.

svobody projevu, které vyzdvihují zejména její důležitost pro demokracii a veřejnou diskusi v pluralitní společnosti.¹⁸

Hlavním cílem poznání v rámci těchto argumentů je vytvoření teoretických závěrů, proč musí být svoboda projevu chráněna a zachována v demokratické světě, jakož i ospravedlnění její zakotvení v rámci politických práv.¹⁹

Právní doktrína a odborná veřejnost se častokrát nijak razantně nerozchází, proto v dílech jednotlivých autorů často můžeme nalézt stejné, resp. opakující se teze a argumenty hovořící ve prospěch svobody projevu.²⁰

E. Barendt je zastáncem názoru, že existují tři základní složky svobody projevu, a to hledání pravdy, individuální seberealizace a účast na věcech veřejných. Podobný názor zastává i D. Farber, který k těmto přidává ještě sociální stabilitu a řadí argumenty do dvou skupin. Další argument přináší R. Krozoszynski. Jedná se o argument hledání pravdy, který je též označován jako argument trhu volných myšlenek. Dále mnozí autoři vyzdvihují argument demokracie.²¹

1.3.2. Stěžejní argumenty vztahující se ke svobodě projevu

Nejprve k argumentu seberealizace. Jeho těžištěm je premisa, že každý by měl mít možnost veřejně vyjádřit svoje myšlenky a postoje. Na nikom nezávislý projev názorů je důležitým individuálním právem, které má být realizováno samostatně, avšak v mezích zákona, aby nedocházelo k poškození práv dalších osob. K vyjádření svých myšlenek může sloužit mnoho způsobů projevu, nejedná se pouze o projevy směřující k veřejnému dění, může se jednat i o vyjádření osobních postojů prostřednictvím tvůrčí činnosti, laicky, odborně nebo komerčně.²²

Argument pravdy stojí na předpokladu, že pluralita názorů je ve společnosti prospěšným a chtěným jevem. Tato mnohost názorů totiž může přinést velké množství kvalitních východisek k dané problematice vůči níž projev směřuje. J.S. Mill, jako hlavní zastánce argumentu pravdy, obhajoval zejména myšlenku, že by mělo v rámci svobodné diskuze docházet k respektování všech názorů, zejména

¹⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 11–13.

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 32.

v politickém prostoru. Podle Milla by se tak mělo dít, aby nedošlo k cenzuře a zneužívání státní moci. Mill se domníval, že pokud se k dané věci vyjádří, co možná největší množství subjektů, tak má společnost možnost vybrat si nejlepší z nich.²³

S argumentem pravdy je též úzce spojena teorie volného trhu myšlenek. Volný trh myšlenek představuje prostor, kde jsou jednotlivé názory postaveny naroveň v jisté smyslu spolu soupeří, jelikož jeden názor může vyvrátit ten druhý.²⁴

Dalším stěžejním argumentem, je argument demokracie. Demokracie znamená vláda lidu, lidem, pro lidi. Svoboda projevu je v tomto směru úzce spojena s principem suverenity lidu, tedy že veškerá moc vychází od lidu.²⁵

Z toho důvodu je důležité, aby osoby měli možnost vyjádřit svoje názory, které představují jejich ideje, a to v rámci veřejné debaty. Pokud by docházelo k tomu, že svobodná debata ve společnosti nebude zabezpečena, mohl by tento jev zapříčinit zneužití státní moci, jako tomu bylo v minulosti.²⁶

Argument ideologické neutrality vyzdvihuje liberální politiku a stojí proti autoritativním režimům, které považuje za nedemokratické, jelikož ve většině případů režimy potlačují (alespoň částečně) názory jiného myšlenkového spektra, čímž může docházet k cenzuře.²⁷

1.4. Svoboda projevu v ústavním pořádku ČR

Podle čl. 112 odst. 1 Ústavy je Listina základních práv a svobod součástí ústavního pořádku ČR. LZPS byla přijata Federálním shromážděním Československé federativní republiky v roce 1991 a po rozdělení České republiky a Slovenské republiky následně též vyhlášena jako ústavní zákon ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv č. 2/1993 Sb.²⁸

²³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 14-20.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str. 174-176. Str. 28-29.

²⁶ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 33.

²⁷ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 510-513

²⁸ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4. Str. 177-188.

V jejích 6 hlavách a 44 člancích lze nalézt výčet základních práv a svobod. Katalog lidských práv uvedených LZPS je dále dělen na občanská práva, politická práva, hospodářská, sociální a kulturní práva. Samozřejmě však existují i další práva a svobody, které svým obsahem nelze zařadit do výše uvedených skupin.²⁹

Jelikož je svoboda projevu jednou z nejdůležitějších a nejdéle chráněných politických práv, zcela logicky jí též patří ústavní zakotvení v katalogu základních lidských práv a svobod. Svobodu projevu konkrétně upravuje čl. 17 LZPS, který ji tímto řadí vedle dalších politických práv jako je petiční právo, shromažďovací právo, právo na sdružování a v neposlední řadě právo na odpor.

Článek 17 LZPS v sobě dále koncentruje i právo na informace, zákaz cenzury, právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu, možnosti omezení svobody projevu a práva vyhledávat a šířit informace a povinnost poskytování informací ze strany státních orgánů a orgánu územní samosprávy.³⁰

Dalším významným pramenem práva z hlediska lidských práv a svobod jsou též mezinárodní smlouvy o lidských právech přijaté podle článku 10 Ústavy, jejichž dodržování vyplývá zejména z čl. 1 odst. 2 Ústavy. Mezinárodní smlouvy o lidských právech vytváří též právní rámec pro ochranu lidských práv a svobod, a to v globálním měřítku.

Význam mezinárodních smluv o lidských právech přijatých podle článku 10 Ústavy vyzdvihl též Ústavní soud ČR, když v ústavním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002, judikoval, že:

„Ústavní zakotvení všeobecné inkorporační normy, a tím překonání dualistické koncepce vztahu práva mezinárodního a práva vnitrostátního, nelze interpretovat ve smyslu odstranění referenčního hlediska ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách pro posuzování vnitrostátního práva Ústavním soudem, a to s derogačními důsledky. Rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na

²⁹ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str. 174-176. Str. 147–148.

³⁰ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4. Str. 357–358.

ustanovení čl. 112 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy, a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.“³¹

Výše citovaný nálezn je důležitý zejména z toho důvodu, že v něm Ústavní soud vyzdvihl postavení mezinárodních smluv o lidských právech a zařadil předmětné smlouvy do ústavního pořádku České republiky.³²

Do množiny těchto významným právotvorných smluv z hlediska svobody projevu patří např. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (zejména čl. 10 Úmluvy), nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (zejména čl. 18 a 19 Paktu). Poměrně obšírnou definici svobody projevu a jejího výkonu oproti LZPS a Paktu v sobě koncentruje právě výše zmíněný čl. 10 Úmluvy:

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společností.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

Rozsah svobody projevu udává právě pozitivně-právní úprava (viz čl. 10 odst. 2 Úmluvy), který též stanovuje podmínky pro možné omezení svobody projevu, kdy před ochranou projevu převažuje jiný právem chráněný zájem, jako je veřejná bezpečnost, dobré mravy, někdy i základní práva a svobody třetích osob.³³

³¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01, ze dne 25. června 2002. Bod 7.

³² Tamtéž.

³³ Čl. 10 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

2. FORMA A DRUHY PROJEVU

Posuzování svobody projevu je velmi relativní, a to v mnoha jejích dimenzích, přičemž v tomto ohledu lze odkázat například na rozdíly v pojmání svobody projevu americkou doktrínou a naproti tomu omezenější podobu svobody projevu v kontinentálním evropském právu.³⁴

Ve Spojených státech amerických je chráněno cokoliv, co lze subsumovat pod pojem projev, a to takřka absolutně. K takto vysoké a prakticky ničím neomezené svobodě projevu se přiklání zejména americká judikatura a právní nauka. Dlužno však podotknout, že i společenské mínění v USA podporuje co možná nejširší pojetí ochrany svobody projevu. V Evropské právní kultuře je tomu jinak. Kontinentální evropské právo má striktnější požadavky na posuzování jednotlivých projevů, které se projevuje ve vícero oblastech.³⁵

Podle evropské i americké právní doktríny nedochází pouze k ochraně obsahové stránky projevu, ale ochranu stejně tak požívá i zmíněná forma projevu.³⁶ Z LZPS a mezinárodních smluv uzavřených podle čl. 10 Ústavy (zejména viz článek 10 Evropské úmluvy o lidských právech), lze dovodit, že k omezení svobody projevu může dojít z taxativně vymezených důvodů spojených s veřejným zájmem, veřejným pořádkem či ochranou společnosti či jednotlivce.³⁷

Pod pojem „projev“ lze i podle evropských standardů zařadit vícero jednotlivin. Jednotlivé projevy se mohou lišit podle formy nebo podle obsahu. Pak ale přichází na řadu posuzování dalších hodnotících kritérií.³⁸

Právní teorie standardně rozděluje celkem tři základní druhy projevu. Ty vychází zejména z aplikační praxe a ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Jsou jimi projevy politické, umělecké a komerční. V některých soudních rozhodnutích, zejména pak v judikatuře ESLP lze nalézt též další dělení projevů, jimiž jsou občanské projevy (označovány též jako laický) a akademický

³⁴ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. Str. 108-110.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž. Str. 122.

³⁷ Tamtéž. Str. 150-160.

³⁸ Tamtéž. Str. 110.

projev. Klasifikace jednotlivých projevů je pak úkolem soudů, přičemž soudy zařazují projevy do výše uvedených skupin, zejména podle obsahu projevu.³⁹

Výčet jednotlivých forem je podle Jägera a Molka obtížně definovatelný, přičemž při jeho vytváření je nutné vycházet zejména z judikatury.⁴⁰ Oba tyto autoři dále uvádí demonstrativní výčet jednotlivých forem projevu, jimiž jsou:

- písemný a ústní projev, přičemž zvláštní místo zaujímají též informační média;
- stanice televizního vysílání;
- rozhlas;
- filmová produkce;
- obrazová a digitální projekce, případně malířská projekce;
- móda;
- neverbální formy protestu;
- fyzické vyjádření názoru.⁴¹

V následujících podkapitolách budou přiblíženy tři základní typy projevu, jimiž jsou politický, komerční a umělecký projev. U každého z nich bude uvedeno, jaké jsou typické znaky jednotlivých druhů projevu a jaká jsou kritéria pro jejich ochranu, neboť každý z nich má svá specifika, jelikož např. politické projevy častokrát požívají větší ochrany než ostatní druhy projevu.

2.1. Politický projev

2.1.1. Obecně k politickému projevu

Ve vztahu k jednotlivým druhům projevu můžeme politický projev klasifikovat pravděpodobně jako nejvýznamnější, jelikož je jím realizováno právo vyjadřovat se k veřejnému dění, což je nedílnou složkou pluralitní demokracie. Ke stěžejní roli politického projevu se přiklání i judikatura ESLP, která stanovila při posuzování zásahu do politického projevu striktní pravidla.⁴²

³⁹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 86.

⁴⁰ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 108.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. Str. 127.

Politický projev má zvláštní význam při utváření názorů v rámci politické participace jednotlivců či politických stran, neboť prostřednictvím něj dochází k ovlivňování osob přijímajících informaci z učiněného projevu. Prostřednictvím projevu tedy dochází k přesvědčování či utvrzování osob, aby se chovaly určitým způsobem. Politický projev má proto úzkou souvztažnost k čl. 22 LZPS, který upravuje volnou soutěž a participaci politických stran na veřejném dění.⁴³

Politický projev však nemusí vždy směřovat k materii politického dění v užším slova smyslu. *Largo sensu*, politický projev může směřovat i do oblastí veřejné správy, nebo územní samosprávy. Typickým příkladem širě pojímaného politického projevu může být projev směřující např. k fungování státního aparátu či samosprávy, hospodaření České republiky, či nezávislost justice.⁴⁴ Škála politických projevů je tedy poměrně široká, soudy proto musí vždy zohlednit zejména obsah projevu a jeho možné směřování k veřejnému dění.

Molek odkazuje ve vztahu k politickému projevu též na judikaturu ESLP, jako např. *Bowman proti Spojenému království*, totiž rozsudek ESLP ze dne 19. února 1998 ve věci stížnosti č. 24839/94, ve kterém ESLP judikoval, že svobodné volby a svoboda projevu v sobě nesou esenciální složku demokratického zřízení.⁴⁵

Ve vztahu k politickému projevu lze též odkázat na nedávné prezidentské volby, které proběhly v lednu roku 2023. Zejména pak druhé kolo voleb mezi Petrem Pavlem a Andrejem Babišem.

Prezidentský kandidát Babiš přistoupil při prezidentské volbě k poměrně agresivní strategii vůči svému politickému protikandidátovi. Jeho politické projevy byly směřovány zejména do oblasti války a nepříznivé ekonomické situace, ve které se Česká republika podle jeho slov nachází.

Pravděpodobně nejkontroverznější výrok vyřkl Andrej Babiš dne 22. ledna 2023 v prezidentské debatě na České televizi, když uvedl, že by v případě napadení

⁴³ K funkci volné politické soutěže se též vyjádřil Ústavní soud, a to ve svém nálezu sp. zn. Pl ÚS 53/2000 ze dne 27. ledna 2001: „*Ústavní pořádek v právním řádu České republiky obsahuje základní principy politického systému, mezi nimiž volná soutěž politických stran je zárukou politického pluralismu, nese s sebou zákaz diskriminace, zejména nepřípustnost upřednostňování jedné politické strany oproti druhým, dbá na dodržení rovných šancí v politické soutěži, zejména ve volbách, a ovlivňuje podmínky a strukturu financování politických stran, včetně forem jejich přímého státního financování.*“

⁴⁴ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 88.

⁴⁵ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 108.

pobaltských států včetně Polska, pomoc napadeným státům neposlal, což je v přímém rozporu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy.⁴⁶

Ve vztahu k Severoatlantické smlouvě je třeba odkázat na čl. 1 odst. 2 Ústavy: „*Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.*“ a již dříve zmíněný čl. 10 Ústavy, který umocňuje vztah mezinárodních závazků vyplývajících z mezinárodních smluv.⁴⁷ Dlužno podotknout, že nedodržení mezinárodních závazků by mohlo mít negativní konsekvence pro účast České republiky v mezinárodních organizacích. Otázkou však zůstává, zda podobné výroky mohou být dále chráněny jako politický projev, nebo zda by za ně mohla být vůči tomu, kdo je učinil, uplatňována určitá forma represe.

Jsem toho názoru, že regulace všech potenciálních situací, kdy dochází ke zneužití politického projevu, je prakticky nemožná. V současné době však v rámci soutěže politických stran a samostatných kandidátů na veřejné funkce existuje v politickém prostředí jakási „šedá zóna“, ve které je možné vyřknout prakticky cokoliv, což otevírá prostor například populistům nebo extremistickým politickým stranám. V této oblasti by podle mého mělo dojít k určité flexibilní regulaci, která by byla schopna reflektovat politickou soutěž v moderní společnosti, a to i stran imunity poslanců a senátorů, které bude věnována další podkapitola.

2.1.2. Imunita poslanců a senátorů

Ústava České republiky zakotvuje v článku 27 nepřipustnost stíhání členů Parlamentu ČR. Této „ochrany“ se poslancům a senátorům dostává v rámci a po dobu jejich mandátu. Jedná se o tzv. imunitu poslance či senátora. Podle komentářové literatury lze pojímat imunitu jako exces zásady osob před zákonem.⁴⁸

⁴⁶ Podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy z roku 1949: „*Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti. Každý takový útok a všechna opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.*“

⁴⁷ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str. 174-176.

⁴⁸ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4. Str. 511-513.

Z obecného hlediska lze imunity rozdělit na dva druhy, a to hmotněprávní imunitu, která je též právní teorií nazývána jako indemnita a imunita procesněprávní, což ve zjednodušené charakteristice znamená nestíhatelnost (bez souhlasu příslušné komory), po dobu výkonu funkce.⁴⁹

Stran politického projevu je nejdůležitější složkou indemnita poslance a senátora zakotvená v čl. 27 odst. 2 Ústavy: „*Za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory jejímž je členem.*“

Z výše uvedeného článku Ústavy vychází koncepce, že za veškeré projevy, které směřují ke konkrétní problematice, lhostejno jakou jsou učiněny formou, nemohou znamenat žádné trestněprávní důsledky pro poslance či senátora. V tomto směru lze též odkázat na úpravu uvedenou v § 10 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, který upravuje vynětí poslanců a senátorů z pravomoci orgánů činných v trestním řízení.

Právní úprava poskytuje alespoň částečnou možnost postihu poslance či senátora, která je v čl. 27 odst. 2 Ústavy upravena ve větě druhé. Poslanci nebo senátorovi může být uložena sankce v rámci disciplinárního řízení, které zahajuje a projednává mandátový a imunitní výbor příslušné komory.⁵⁰

Disciplinární řízení poslance je upraveno v zákoně č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „jednací řád PS“) a disciplinární řízení senátora v zákoně č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu (dále jako „jednací řád Senátu“).

Podle § 13 odst. jednacího řádu PS: „*Disciplinární řízení se zavede proti poslanci, který se svým projevem učiněným ve Sněmovně nebo v Senátu, nebo v jejich orgánech dopustí jednání, pro které by mohl být jinak trestně stíhán.*“

Prakticky stejné obecné ustanovení týkající se disciplinárního řízení senátorů nalezneme v § 14 odst. 1 jednacího řádu Senátu.

⁴⁹ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4. Str. 511-513.

⁵⁰ § 45 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny a § 14 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu.

Důležité je však upozornit na podmínku, že projevy poslance či senátora spadající ochranou pod čl. 27 odst. 2 Ústavy, musí být učiněny toliko na půdě příslušné komory Parlamentu ČR. Projevy učiněné mimo příslušnou komoru Parlamentu ČR, absolutní ochrany nepožívají. Poslanec či senátor za ně tedy může být odpovědný i v trestněprávní rovině.

V tomto směru lze odkázat na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tcu 85/2013 ze dne 30. října 2013, který v tomto usnesení judikoval, že: „*Projevy poslance nebo senátora, které učinil v souvislosti s výkonem svého mandátu ve smyslu čl. 27 odst. 2 Ústavy, nepodléhají trestnímu stíhání, třebaže by šlo o takové projevy, které by za jiných okolností mohly být trestným činem. Tyto projevy je třeba hodnotit jako celek, včetně všech objektivních a subjektivních souvislostí, za kterých je poslanec nebo senátor učinil. To však nevylučuje trestní odpovědnost poslance či senátora za jiné jeho projevy, které nesouvisí s výkonem jeho mandátu, pakliže byl dodržen předchozí postup podle čl. 27 odst. 4 Ústavy.*“

Příkladem může být exposlance Miroslav Rozner, který v roce 2017 na konferenci v Praze označil koncentrační tábor v Letech za „neexistující pseudokoncentrák“, za což s ním bylo následně zahájeno trestní řízení za podezření ze spáchání trestného činu popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.⁵¹

Nestíhatelnost poslanců a senátorů za projevy učiněné v Parlamentu ČR byla již v minulosti poměrně diskutovaným tématem. Je proto možné, že v budoucnu dojde k novelizaci celého článku 27 Ústavy nebo jeho částí, neboť institut nemožnosti stíhání členů Parlamentu ČR za projevy učiněné na půdě příslušné komory je považován za zastaralý.

Z podle *de lege ferenda* považují potenciální zrušení imunity poslanců a senátorů uvedenou v čl. 27 odst. 2 Ústavy, za správnou cestu. Svůj názor opírám zejména o to, že projevy některých poslanců a senátorů v rámci politické diskuse na půdě jím příslušné komory, v některých případech překračují únosnou míru. Toliko disciplinární odpovědnost pak na ústavní činitele nepůsobí v současné době natolik preventivně, aby se podobným projevům vyvarovali. Poskytnutí takového

⁵¹ ČEMUSOVÁ, Tereza. ‚Řekl to jakoby nevhodně.‘ Proč dostal exposlance SPD Rozner podmínku za výrok o táboře v Letech. Praha: iRozhlas.cz [online], 16.10.2022. [citováno 12.02.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/miloslav-rozner-pseudokoncentrak-soud-rozsudek-podminka_2210160500_tec

ochrany poslancům a senátorům v moderní společnosti již podle mého názoru ztratilo smyslu, když v některých ohledech přináší „více škody než užitku“.

2.2. Umělecký projev

Druhou kategorií je umělecký projev. Samotné adjektivum umělecký, znamená, že konkrétní projev je cílevědomou tvůrčí činností autora (umělce). Kultura je stěžejním nositelem hodnot, které reflektují aktuální společenské dění, resp. tvorba umělců častokrát odpovídá na některé společenské otázky, které ve společnosti rezonují. Projev umělce v sobě může kromě subjektivních názorů umělce na určitou problematiku otevírat prostor pro celospolečenskou debatu na určité téma.⁵²

Projevy umělců jsou častokrát extravagantní, pobuřující nebo dovedou vyvolat kladné či záporné emoce u různých vrstev ve společnosti. Hodnotícím kritériem u uměleckého projevu je zejména obsah předmětného sdělení, v němž je zejména posuzováno, zda-li daný projev akcentuje určitou společenskou situaci a případně vede k otevření společenské diskuze.⁵³

Umělecký projev samozřejmě nesmí být disproportčně difamující či kolidující s jinými ústavně garantovanými právy. Z toho důvodu je i u uměleckého projevu nutné zohlednit širokou škálu hodnotících kritérií. Záleží pak na povaze daného konkrétního případu a posouzení soudem.

Stran tuzemské judikatury věnující se svobodě projevu umělce, je možné odkázat např. na část usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. dubna 2004, týkající se svobody projevu a svobody umělecké tvorby:

„Svoboda projevu tvoří jeden z nejpodstatnějších základů demokratické společnosti, skutečně jednu ze základních podmínek pro její rozvoj a pro seberealizaci jednotlivce. [...] Ti, kteří vytvářejí, vykonávají, rozšiřují nebo vystavují umělecká díla, přispívají k výměně idejí a názorů, což je neodmyslitelné od demokratické společnosti.

Umělci a ti, kteří propagují či rozšiřují jejich díla, však nejsou imunní před možností, že jejich právo na svobodu projevu, zakotvené v čl. 10 odst. 2 Úmluvy,

⁵² JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 115.

⁵³ Tamtéž.

bude omezeno. Kdokoliv vykonává svoji svobodu projevu, bere na sebe, v souladu s jednoznačným zněním druhého odstavce čl. 10 Úmluvy, „povinnosti a odpovědnost“; jejich rozsah bude záviset na dané konkrétní situaci a prostředcích, které používá.“⁵⁴

Z výše uvedené citace usnesení Ústavního soudu lze potvrdit výše předestřené závěry, že umělecká tvorba jako prostředek projevu, může požívat ochrany i v případě, že se jedná o šokující či difamující tvorbu. Musí však splňovat určitá kritéria a nepřekračovat stanovené „mantinely“. Těchto mantinelů se umělec musí držet, aby svým projevem nezasáhl do práv třetích osob.

V návaznosti na kontroverzní tvorbu umělců lze odkázat na případ z posledních let, kdy obecné soudy řešily mediálně sledovanou kauzu, kde předmětem sporu byla právě problematika svobody projevu umělců s římskokatolickou církví. Jedná spor mezi církevním hodnostářem Dominikem Dukou (spolu s advokátem Ronaldem Němcem) a dvěma brněnskými divadly, přičemž spor nakonec dospěl až k Ústavnímu soudu ČR.⁵⁵

Dominik Duka se u obecných soudů domáhal ochrany svých osobnostních práv ve vztahu k divadelním vystoupením na festivalu Divadelní svět Brno, kde autoři Gledališč a Frlijić uvedli svá díla „*Prokletí*“ a „*Naše násilí, vaše násilí*“. V prvním z uvedených došlo k provozování orálního sexu na soše papeže Jana Pavla II. V druhém přestavení pak postava Ježíše Krista vykoná soulož s muslimskou ženou, navíc proti její vůli.⁵⁶

Autoři děl před obecnými soudy a následně i Ústavním soudem, opřeli svoji argumentaci zejména o to, že chtěli znovuotevřít témata týkající se církve a církevních hodnostářů.

Podle nich totiž za doby Jana Pavla II. (jako nejvyššího hodnostáře církve), nedošlo k důslednému a transparentnímu prošetření některých skutků spojených se zneužíváním dětí, které se uvnitř církve měly udát, což herci reflektovali orálním sexem v představení „*Prokletí*“. Znásilněním muslimské ženy chtěli autoři

⁵⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. dubna 2004.

⁵⁵ Schröderová, Simona. *Kardinál Duka požene spor s brněnskými divadly až k ústavnímu soudu. Žádá omluvu za provokativní hry*. Česká televize [online]. 22.6.2021. [citováno 11.02.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3330296-kardinal-duka-pozene-spor-s-brnenskymi-divadly-az-k-ustavniemu-soudu-zada-omluvu-za>

⁵⁶ Tamtéž.

představení odkázat na historický kontext evropského náboženství a jeho vlivu na bohabojné výpady po světě, zejména na Blízkém Východě.

Obecné soudy (Městský soud v Brně a Krajský soud v Brně jako soud odvolací) shodně uzavřeli, že není namístě omezovat svobodu uměleckého projevu, jelikož se v daných případech jedná toliko o nadsázku či alegorické zobrazení situace a kauz uvnitř římskokatolické církve. Obecné soudy aplikovali též třístupňový test přípustnosti omezení svobody projevu (za první zákonnost zásahu, za druhé jeho legitimní cíl, za třetí nezbytnost zásahu v demokratické společnosti) a dospěly k názoru, že k narušení práv žalobců nedošlo, pročež zamítly žalobcem nárokovou omluvu za zásah do jeho osobnostních práv.⁵⁷

Dominik Duka s Ronaldem Němcem následně podali ústavní stížnost v níž brojili proti oběma rozsudkům obecných soudů. Svoje tvrzení opřeli zejména o to, že se cítí být danými představeními dotčeni na svých právech na ochranu náboženského vyznání a svobody náboženského vyznání dle čl. 15 odst. 1 LZPS, jakož i na právu na soudní ochranu podle čl. 36 LZPS.⁵⁸

Ústavní soud však rozhodl ve svém nálezu ze dne 21. října 2022 sp. zn. II. ÚS 2120/21, když ústavní stížnosti nevyhověl v plném rozsahu a rozhodl o ochraně umělecké tvorby autorů představení.

Ve svém odůvodnění Ústavní soud konstatoval, že divadelní hra i přes svou zcela zřejmou vulgaritu a příkrost vedla k iniciaci veřejné diskuse, což může být zahrnuto pod legitimní cíl svobody uměleckého projevu. Proto nelze přisvědčit argumentům stěžovatelů, kteří proti divadelním představením brojili.⁵⁹

Ústavní soud dále odkázal na to, že blasfemie neboli rouhání není v kontextu svobody projevu sama o sobě jednáním, které lze postihnout trestněprávní sankcí. Stejně tak podle Ústavního soudu nelze dojít k závěru, že uplatněná žaloba u obecných soudů na ochranu osobnosti v této formě, může automaticky implikovat zásah do lidských práv jedince či skupiny, byť se konkrétní projev může zdát podle subjektivních hodnotících kritérií urážlivý, či dokonce zasahující do lidských práv.

⁵⁷ HESOVÁ, Alena. *Soud zamítl Dukovo odvolání v kauze kontroverzních her. Brněnská divadla se mu omlouvat nemusí.* iRozhlas.cz [online], 20.11.2019. [citováno 01.03.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/duka-brno-kontroverzni-hry-omluva_1911201024_pj

⁵⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2120/21 ze dne 21. října 2022. Bod.1

⁵⁹ Tamtéž. Bod 86-93.

Úkolem státu je zabezpečit to, aby byla zaručena svoboda projevu i u kontroverznějších uměleckých tvoreb, jako v tomto případě.⁶⁰

Divadelní představení jsou pak podle Ústavního soudu veřejně přístupné kulturní akce, přičemž účast na nich je volbou každého jedince, který se rozhodne shlédnout divadelní představení. Dále si pak obecnstvo může subjektivně vyhodnotit, co je předmětem daného sdělení a rozhodnout se, zda-li je daná věc morální či nikoliv. V tomto směru též senát odkázal na to, že obecné soudy, ani ústavní soud by neměly být posuzovateli veřejné morálky.⁶¹

V kontextu dosažení veřejné diskuse o praktikách uvnitř římskokatolické církve pak Ústavní soud shledal legitimní cíl, který dokazuje i rozsáhlá mediální sledovanost daného představení a následný střet „dvou táborů“, kde na jedné straně stojí příznivci méně kontroverzních projevů a na druhé straně osoby s více liberálním přístupem ke svobodě projevu k praktikám církve.⁶²

2.3. Komerční projev

Komerční projevy jako druh projevu, zcela jistě prolíná složku individuálního zájmu (typicky je jím podnikatel sledující finanční či jiný obchodní zájem) a složku veřejnoprávní, kde dochází k regulaci projevu zejména ve vztahu k různým právem chráněným zájmům (ochrana spotřebitele, nekalá soutěž atd.).

Realizace komerčního projevu může být různorodá. Z toho důvodu se lze v běžném životě setkat s pestrou škálou komerčních projevů. Typickým příkladem projevu s komerční povahou jsou reklamy či jiný druh typově stejnorodé propagace.⁶³

Problematika rozhodování sporů ve věci komerčních projevů vychází původně z judikatury k prvnímu dodatku ve Spojených státech amerických. Nicméně v souvislosti s činností Evropského soudu pro lidská práva došlo k převzetí doktríny komerčního projevu i do unijního práva.⁶⁴

⁶⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2120/21 ze dne 21. října 2022. Bod 86-89.

⁶¹ Tamtéž. Bod 93.

⁶² Tamtéž. Bod 90-92.

⁶³ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 550-555

⁶⁴ STONE, Adrienne a Frederick F. SCHAUER. *The Oxford handbook of freedom of speech*. Oxford: Oxford University Press, 2021. ISBN 978-0-19-882758-0. Str. 445

Již ze samotné podstaty toho, proč daný subjekt svoji propagaci provozuje, můžeme dojít k tomu, že stěžejním cílem reklamy a jiných komerčních sděleních je zisk pozornosti, zákazníků, či obchodních partnerů. Tuto pozornost pak subjekt využívá pro dosažení zisku, prostřednictvím prodeje zboží, služeb, což je běžnou složkou moderního fungování společnosti.⁶⁵

K získání pozornosti je však běžně potřeba získání pozornosti osoby, vůči níž projev směřuje. Proto je nutné tyto osoby cíleně oslovit, šokovat či jinak zaujmout. Reklama proto často užívá značnou měrou nadsázku, manipulování, srovnávání s konkurencí nebo naopak separaci od svých konkurentů.⁶⁶

Americká literatura věnuje též pozornost teoretickým a normativním otázkám, které se vztahují k ochraně svobodného projevu v rámci komerční reklamy. Tyto otázky se ve větší míře zaměřují zejména na tři otázky:⁶⁷

- I. Existují důvody pro to, aby se s komerční reklamou nebo obdobným komerčním projevem obecněji zacházelo jako s méně hodnotnou formou komunikace, než je politická ideologie, vědecký, literární či umělecký projev?
- II. Existují důvody pro regulaci přesnosti nebo pravdivosti obchodního vyjádření, které pro mnoho jiných forem vyjádření neexistují nebo existují v menší míře?
- III. Obsahují právní předpisy dostatečné množství obchodní regulace v komerčním prostoru, aby bylo možné jednoduše zjistit, která forma a obsah komerčních projevů mají být omezeny či jinak regulovány?⁶⁸

Soudy při posuzování komerčních projevů musí častokrát zohledňovat i právní úpravu, která se týká jiných odvětví práva. Mezi tyto odvětví řadíme již zmíněné soutěžní právo mezi podnikateli, nebo právo ochrany spotřebitele atd.⁶⁹

Esenciální složku z hlediska komerčních projevů je též zákaz diskriminace. V těchto případech opět dochází ke střetu dvou ústavně garantovaných práv, totiž

⁶⁵ STONE, Adrienne a Frederick F. SCHAUER. *The Oxford handbook of freedom of speech*. Oxford: Oxford University Press, 2021. ISBN 978-0-19-882758-0. Str. 444

⁶⁶ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 550-555

⁶⁷ STONE, Adrienne a Frederick F. SCHAUER. *The Oxford handbook of freedom of speech*. Oxford: Oxford University Press, 2021. ISBN 978-0-19-882758-0. Str. 447.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. Str. 131.

zákazu diskriminace osob a autonomie vůle podnikatele, přičemž spotřebitel požívá stran hmotněprávní úpravy podstatně větší ochrany, než je tomu u podnikatele.

Nutnost ochrany spotřebitele vychází z té podstaty, že spotřebitel se v rámci daného právního vztahu nachází v postavení slabší strany. Spotřebitel nevystupuje v daném vztahu jako odborník, který je zároveň hospodářsky slabší. Proto je nutné spotřebitele chránit i z hlediska komerčních projevů podnikatele, jako silnější strany, aby nedocházelo k poškozování práv spotřebitelů.⁷⁰

K výše uvedenému lze uvést např. náleží Ústavního soudu I. ÚS 3819/14 ze dne 20. února 2018, ve věci stěžovatelky Karlovarských minerálních vod, a.s., týkající se hodnocení v rámci spotřebitelského testu v časopisu dTest, článek „Opravdu víte, co pijete?“.⁷¹

Ústavní soud v tomto nálezu uzavřel, že pokud se jedná o kritický text, neblaze hodnotící produkty určitého podnikatelského subjektu, sloužící zejména k ochraně spotřebitele v obecném měřítku, pak takový kritický text i přes některé materiální nedostatky testu požívá ochrany podle čl. 17 odst. 1 a odst. 2 LZPS.⁷²

Z tohoto nálezu lze velmi dobře demonstrovat, jak úzce je problematika svobody projevu úzce spojena s ostatními odvětvími práva, když Ústavní soud v předmětném ústavním nálezu opírá svoji argumentaci o ryze soukromoprávní institut ochrany spotřebitele vůči podnikateli.

⁷⁰ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 550-555

⁷¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3819/14 ze dne 20. února 2018.

⁷² Tamtéž.

3. POSUZOVÁNÍ MEZÍ SVOBODY PROJEVU

3.1. Působení svobody projevu, pravý a nepravý konflikt

Vertikální působení lidských práv představuje právní vztah mezi subjekty nerovného postavení. Zpravidla se jedná o vztahy fyzických a právnických osob soukromého práva na jedné straně a nositelů veřejné moci či státem jako originárním nositelem, kteří disponují mocenskou pravomocí nebo je jim dána suverenita.⁷³ Vertikální vztahy postavené na nerovnosti subjektů se nazývají veřejnoprávní vztahy. Za nositele těchto práv lze označit fyzické a právnické osoby a jako adresáta stát.⁷⁴

Horizontálního působení lidských práv v novodobé historii přináší problematiku lidských práv do oblasti soukromoprávních vztahů. Opačně jako v případě vertikálního působení, myšlenka horizontálního působení lidských práv stojí na rovnosti dvou subjektů v rámci právního vztahu. Tyto subjekty mají stejné postavení a žádná z nich nedisponuje mocenskou pravomocí proti té druhé.⁷⁵ Tímto procesem tak dochází k pronikání lidskoprávní problematiky do soukromoprávní oblasti, přičemž subjekty mohou vůči sobě uplatňovat svoje práva, a to například v rámci soudních sporů.

Horizontální a vertikální působení lidských práv má zásadní vliv při posuzování a poměrování dvou vzájemně kolidujících práv. Ve vztahu ke vzájemné kolizi lidských práv je nezbytné odkázat též na tzv. pravý a nepravý konflikt.

Pravý konflikt nastává v těch případech, kde proti sobě stojí dvě základní lidská práva či svobody, které vzájemně kolidují. Tato práva jsou z hlediska hierarchizace rovnocenná, přičemž v obecném měřítku nelze vyhodnotit, jaké z nich má být chráněno „přednostně“. Při pravém konfliktu lidských práv tedy musí soud vyhodnotit vzájemnou kolizi těchto práv a možné omezení jednoho z nich.

Ve vztahu ke svobodě projevu často dochází ke střetu svobody projevu s ochranou soukromí, cti a lidské důstojnosti, případně jinými osobnostními právy. V tomto směru lze odkázat na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne

⁷³ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1. Str. 48.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 99-102.

10. prosince 1997, ve kterém Ústavní soud uzavřel, že základní právo dle čl. 17 LZPS je v zásadě rovno základnímu právu garantovanému čl. 10 LZPS.⁷⁶

Na druhé straně při nepravém konfliktu dochází k situaci, kdy svoboda projevu koliduje s veřejným zájmem. Samotná hmotněprávní úprava pro limitaci svobody projevu stran nepravého konfliktu je zakotvena v čl. 17 odst. 4 LZPS:

„Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti“.

Jednotlivé druhy omezení uvedené v limitační klauzuli dle čl. 17 odst. 4 LZPS mají odlišná specifika, zejména ve vztahu k právem chráněnému zájmu, na základě něhož je svoboda projevu omezena.

3.2. Hodnotící kritéria

Právní teorie vytvořila rámec pro posuzování kolize základních lidských práv, případně veřejného zájmu. Tato hodnotící kritéria slouží zejména pro aplikaci hmotněprávních východisek lidskoprávní materie pro následnou aplikaci a případná omezení v konkrétních případech.⁷⁷

Cílem vytvoření jednotlivých hodnotících kritérií (obsažených např. v třístupňovém principu proporcionality) bylo zajištění ustálených aplikačních metod a s tím i konzistentní rozhodovací praxe, čímž má dojít k posílení právní jistoty adresátů.⁷⁸

Při kolizi svobody projevu s ostatními základními lidskými právy nebo veřejným zájmem je soudem přihlíženo zejména k těmto hodnotícím kritériím:

- a) požadavku legality (zákonnosti);
- b) požadavku legitimacy (ospravedlnitelnosti) a
- c) principu proporcionality, resp. nezbytnosti (složený ze tří složek).⁷⁹

⁷⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. prosince 1997.

⁷⁷ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. Str. 140 a násl.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 540-544

3.2.1. Požadavek legality

Požadavek legality neboli „zákonosti“ posuzuje jednotlivé projevy, a to z hlediska možného omezení vyplývajícího přímo z formálního pramene práva, totiž z ústavního pořádku, zákona či jiného právního předpisu, přičemž základní limitační klauzule je zakotvena (jak již bylo uvedeno výše), v čl. 17 odst. 4 LZPS.⁸⁰

Těchto omezení je možné nalézt širokou škálu, napříč různými odvětvími práva, jako je právo trestní nebo právo občanské. Ku příkladu ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, lze v hlavě II. nalézt trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.

Na zákonná omezení svobody projevu jsou dále aplikována některá formální kritéria, bez nich nemůže k potenciálnímu omezení projevu dojít. Těmito kritérii jsou určitost a srozumitelnost právního předpisu, jakož i příslušného ustanovení zákona omezujícího projev. Tato kritéria přispívají k tomu, že daná právní norma je vykládána správně a v zamýšleném smyslu zákonodárce.⁸¹

Výklad příslušných ustanovení zákona tedy nesmí vzbuzovat pochybnosti a stanovovat určitá práva a povinnosti, které jsou v pravomoci jiného orgánu veřejné moci. V tomto směru lze odkázat např. na nález Ústavního soudu Pl. ÚS 24/04 ze dne 28. června – „Jezy na Labi“, ve kterém Ústavní soud judikoval, že:

„K základním principům materiálního právního státu náleží maxima všeobecnosti právní regulace (požadavek obecnosti zákona). Všeobecnost obsahu je ideálním, typickým a podstatným znakem zákona (resp. i právního předpisu vůbec). Smyslem rozdělení státní moci na moc zákonodárskou, výkonnou a soudní je svěřeni všeobecné a prvotní mocenské regulace státu zákonodárství, odvozené všeobecné mocenské regulace a rozhodování o individuálních případech správě a výlučně jenom rozhodování o individuálních případech soudnictví. Z uvedeného vymezení definičního znaku pojmu zákona (resp. právního předpisu) se pak odvíjí pojem zákona (právního předpisu) v materiálním smyslu, od něhož nutno odlišovat zákony (právní předpisy) ve smyslu formálním.“⁸²

⁸⁰ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3. Str. 145-146.

⁸¹ Tamtéž. Str. 145-146.

⁸² Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 24/04 ze dne 28. června 2005.

3.2.2. Požadavek legitimacy

Pojem legitimita představuje hodnotu, která do práva aprobejuje požadavek materiálního korektivu, neboť toliko formální kritérium (princip legality) nemůže být samostatným měřítkem vzájemného posuzování základních lidských práv a svobod.⁸³

Legitimní cíle lze definovat jako množinu společensky relevantních statků, přičemž úkolem státu je tyto statky ochraňovat. Výčet právem chráněných zájmů je uveden v čl. 17 odst. 4 LZPS. Tyto právem chráněné zájmy dále prozařují do různých odvětví práva, jako je například právo občanské nebo právo trestní.⁸⁴

Dlužno podotknout, že výčet jednotlivých hodnot v čl. 17 odst. 4 LZPS není absolutní, jelikož může být poměřována ve vztahu k jiným ústavně garantovaným právům a svobodám, přičemž rozhodování o intenzích zásahu do ostatních práv je svěřeno do rukou soudu, který musí danou ústavně garantovanou svobodu či právo vyložit, co do cílů chráněných čl. 17 odst. 4 LZPS.⁸⁵

Omezení některých projevů je zcela jistě v zájmu společnosti, neboť ničím neregulované projevy by zcela jistě spěly k tomu, že budou v hojné míře zneužívány.⁸⁶

Na legitimitu je možné nahlížet ze dvou rovin, a to v závislosti na šíři jejího pojmání. Stran užšího pojetí je sledován toliko tzv. legitimní cíl, totiž zda projev směřuje k dosažení nějaké společensky hodnotného zájmu. Pokud je na legitimitu nahlíženo v širším pojetí, pak je do ní nutné, mimo výše uvedený legitimní cíl zahrnout také nezbytnost pro danou společenskou situaci. Do širšího pojetí tedy zahrnuje i tzv. přiměřenost daného projevu.⁸⁷

Pro omezení základních lidských práv a svobod je nutné vzájemně poměřit konkrétní společenské hodnoty, vedoucí k dosažení určitého společensky relevantního cíle. Tyto legitimní cíle musí být v souladu s ústavní konformitou,

⁸³ ČERVÍNEK, Zdeněk. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-526-5. Str. 62.

⁸⁴ BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 545

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-294-3. Str. 136 a násl.

⁸⁷ Tamtéž.

resp. s demokratickým zřízením, lhostejno, zda-li se jedná o přímo ústavně zakotvené hodnoty, či jsou tyto hodnoty toliko odvozené.⁸⁸

Významem soudního přezkumu legitimního cíle (případně nezbytnosti) je tedy jakési předběžné posouzení hodnotových cílů dané problematiky. Děje se tak zejména z toho důvodu, že v rámci hodnocení legitimacy dochází k posouzení ústavněprávních hodnot, které mohou být ve vzájemném rozporu, čímž v konečném důsledku také dochází k jejich důkladné identifikaci, vymezení a vyjasnění působení těchto antagonistů. Po aplikaci testu legitimacy zpravidla dochází k uplatnění dalších hodnotících kritérií.⁸⁹

Ústavní soud ve své rozhodovací praxi doposud nepostavil najisto, zda-li považuje princip legitimacy jako další složku třístupňového testu proporcionality, nicméně je běžnou praxí, že princip legitimacy ve valné většině případů předchází právě testu proporcionality.⁹⁰

3.2.3. Princip proporcionality

Princip proporcionality je esenciální složkou metodologie posuzování nejen svobody projevu, ale i ostatních základních práv a svobod při jejich vzájemné kolizi. Podle Červínka je princip proporcionality v současné době hlavním konceptem ústavně-právního paradigmatu, který je používán nejen v tuzemsku, ale též ostatními státy uvnitř států, případně princip proporcionality v hojně míře aplikuje též Evropský soud pro lidská práva.⁹¹

Historicky byl aplikován německých spolkovým soudem, nicméně svůj stěžejní význam získal i v ostatních demokratických státech a též v rámci unijního práva. Přiměřenost soud zkoumá hned z několika hledisek, aby se komplexně vyhodnotil dopad projevu, případně to, zda-li byl projev učiněn v mezích konkrétní situace. Cílem předmětných testů je co nejlepší zhodnocení daného projevu na konkrétní skutkové okolnosti.⁹²

⁸⁸ ČERVÍNEK, Zdeněk. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-526-5. Str. 64-69.

⁸⁹ Tamtéž. Str. 63.

⁹⁰ Tamtéž. Str. 62.

⁹¹ Tamtéž. Str. 13.

⁹² BARTOŇ, Michal. HEJČ, David. *Článek 17 [Svoboda projevu a právo na informace]*. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2. Str. 546

Struktura testu proporcionality se dělí na tři základní složky, a to na vhodnost, potřebnost a proporcionality v užším slova smyslu.

Test vhodnosti jako první složka testu proporcionality posuzuje, zda zvolené kritérium může mít dostatečné atributy k tomu, aby dosáhla kýženého legitimního cíle.

Druhou složkou je test potřebnosti, který odpovídá na otázku opodstatněnosti použitého prostředku s komparací ostatních možných variant. Třetí složkou je proporcionality v užším smyslu.

Podstatou užšího pojetí přiměřenosti je, laicky řečeno, posuzování, zda-li omezení základního lidského práva „nepřinese více škody, než užítku“.

Podle Jagera a Molka by tento třístupňový test měl odpovědět zejména na tyto otázky: *Existuje zde naléhavá společenská potřeba pro takové opatření?* b) *Je takové opatření přiměřené tomu cíli, jenž má onu povahu nezbytnosti? Podařilo se státním orgánům opravdu dostatečně prokázat důvodnost těchto omezení?*“.⁹³

3.3. Faktická tvrzení a hodnotící soudy

S problematikou omezení svobody projevu úzce souvisí rozlišení toho, je-li projev faktickým tvrzením nebo hodnotícím soudem. Hranice mezi těmito dvěma skupinami však bývá v běžné praxi velmi tenká a těžko rozlišitelná.⁹⁴

Obecně lze říci, že hodnotící soudy a faktická tvrzení se od sebe liší zejména v existenci určité skutečnosti v objektivní realitě a v subjektivním pojetí, které nemusí mít s objektivní realitou žádnou spojitost, resp. dána skutečnost se v objektivně nedá ověřit.

Projevy s faktickým nebo též skutkovým tvrzením v sobě obsahují určitou informaci, kterou lze verifikovat, a to stran její pravdivosti či nepravdivosti v objektivní realitě.⁹⁵

Pokud se tedy jedná o informaci, jejíž pravdivost lze na základě jejího zkoumání ověřit, pak učiněný projev subsumovaný do kategorie skutkových tvrzení dává lepší pozici subjektu, který se domáhá zásahu do svých osobnostních práv,

⁹³ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 130.

⁹⁴ Tamtéž. Str. 110-111.

⁹⁵ Tamtéž. Str. 110-111.

neboť při uplatňování ochrany práv, lze proti skutkovým tvrzením snadněji prokázat pravdivost či nepravdivost tvrzení, které bylo předmětem projevu.

Sdělování nepravdivých faktických tvrzení nepožívá ochrany svobody projevu. Naopak daný projev kvalifikuje jako zásah do osobnostního práva dané osoby, v důsledku čehož nelze o ústavní ochraně projevu vůbec hovořit a osoba poškozená na svých osobnostních právech se může soudně domáhat, aby soud učinil příslušná opatření k ochraně osobnostních práv poškozené osoby.

Je důležité zmínit, že stěžejním kritériem pro posuzování skutkových je tzv. požadavek pravdivosti (někdy označovaný též jako test pravdy). Prvně byl tento požadavek formulován v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, konkrétně ve věci *Lingens proti Rakousku*.⁹⁶ Požadavek pravdivosti spočívá v tom, že soud ověřuje, zda daný projev subsumovaný pod skutkové tvrzení má svůj reálný podklad v objektivní realitě, jinými slovy, zda je prokazatelně pravdivý nebo v sobě alespoň částečně koncentruje určité pravdivostní rysy.

Tento požadavek má zásadní vliv při posuzování kolize svobody projevu s osobnostními právy, neboť v případě, že u daného skutkového tvrzení chybí prvek pravdivosti, osoba, která skutkové tvrzení pronesla má velmi malou šanci na úspěch ve věci.

Příkladem může být spor Oldřicha Kaisera (v rámci řízení o ústavní stížnosti v pozici stěžovatele), který dospěl právě až k Ústavnímu soudu, když Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. I. ÚS 668/21 ze dne 2. listopadu 2021 a vyhověl předmětné ústavní stížnosti.⁹⁷

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal porušení svých práv garantovaných čl. 10 odst. 1, 2, čl. 36 odst. 1 LZPS, čl. 4 Ústavy a čl. 8 Úmluvy, v rámci řízení před obecnými soudy, které podle stěžovatele nesprávně rozhodli o jeho nároku vztahujícímu se k příspěvku o příbuzenství Oldřicha Kaisera s bývalým komunistickým prezidentem Antonínem Zápotockým.⁹⁸

Ústavní soud se v tomto nálezu mj. opřel o test pravdy, který aplikoval na zveřejněné informace o příbuzenském vztahu Kaisera a Zápotockého, když dospěl

⁹⁶ Rozsudek ESLP ve věci *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. července 1986, stížnost č. 9815/82, odst. 46.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 668/21 ze dne 2. listopadu 2021. Bod 1 a 52.

⁹⁸ Tamtéž. Bod 1, 16 a 17.

k závěru, že výroky časopisu Blesk mají povahu skutkového tvrzení. Po aplikaci testu pravdy, kdy vyšlo najevo, že toto skutkové tvrzení nemá oporu v objektivní realitě Ústavní soud, dal zapravdu stěžovali a rozhodl, že zásah do jeho osobnostních práv dosahuje vyšších intencí a obecné soudy tak nesprávně rozhodly o jeho nárocích v rámci soudního řízení.⁹⁹

Nicméně i zveřejňování pravdivých informací není zcela bezbřehé. I pravdivá informace může být taktéž omezena, a to za předpokladu, že subjekt, který pravdivou informaci zveřejnil, zasáhl v nepřiměřené míře do osobnostního práva osoby, vůči níž projev směřuje. Typickým příkladem může být podle mého názoru zveřejnění informace o sexuálním životě určité osoby.

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 4022/17 ze dne 11. června 2018, judikoval, že: *„Jestliže difamující výrok spočívá ve skutkovém tvrzení neboli konstatování faktu, pak je ten, kdo jej učinil, povinen prokázat 1) rozumné důvody, na jejichž základě se spoléhal na jeho pravdivost, jakož i 2) že podnikl dostupné kroky k ověření jeho pravdivosti, a to v míře a intenzitě, v níž bylo její ověření přístupné a definitivní (včetně případného dotazu u osoby, které se tvrzení týká, jejíž stanovisko by v takovém případě mělo být rovněž zveřejněno), a 3) že byl v dobré víře, a tudíž neměl důvod věřit, že toto tvrzení není pravdivé.“*¹⁰⁰

Naproti tomu u hodnotících soudů nenalezneme žádnou spojitost, či možnost verifikace výroku. Hodnotící soud je tedy citově zabarvený subjektivní názor dané osoby o jisté skutečnosti.¹⁰¹

U hodnotících soudů se posuzuje zejména jejich valence ve vztahu k určitému skutkovému ději, který se udál a vůči němuž projev směřuje. V praxi se často stává, že ústavní ochranu požívají též hodnotící soudy v rámci veřejného prostoru (viz kapitola „Politické projevy“ této diplomové práce), a to i přes jejich značnou výstřednost, přehánění a ofenzivnost.¹⁰²

⁹⁹ Tamtéž. Bod 38-50.

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4022/17 ze dne 11. června 2018.

¹⁰¹ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 110-111.

¹⁰² Tamtéž.

4. SVOBODA PROJEVU A KOLIZE S OSOBNOSTNÍMI PRÁVY

4.1. Posuzování projevu a kolize s osobnostními právy

V praxi se často stává, že dochází ke střetu projevu s osobnostními právy jedné či více osob. V těchto sporech vzniká výše zmíněný právní konflikt, neboť zde dochází ke kolizi a vzájemnému poměrování ústavně garantovaných práv, kdy na jedné straně stojí svoboda projevu (případně právo na informace) a na druhé straně ochrana osobnostních práv.

Do kategorie osobnostních práv patří: lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a ochrana jména, ochrana před zásahem do soukromého, rodinného života, které jsou zakotveny na vnitrostátní úrovni tak též v mezinárodních smlouvách o lidských právech. Možnost ochrany osobnostních práv tedy vyplývá jak z vnitrostátní úpravy, tak též z mezinárodního práva veřejného.¹⁰³

Subjekt, který se cítí být projevem dotčen na svých osobnostních právech, se může domáhat ochrany práv v řízení před soudem. Soud jako nezávislý orgán státní moci posuzuje, zda-li došlo k zásahu do práv daného subjektu. Pokud ano, tak může rozhodnout o ochraně osobnostních práv poškozeného subjektu, čímž dojde k zahlazení negativního účinku zásahu do sféry práv poškozeného.¹⁰⁴

Posuzování kolize projevu s osobnostními právy tedy již neřeší toliko objektivně sledované zájmy společnosti jako je veřejný pořádek, dobré mravy apod., ale též chrání toliko individuální práva osob garantovaná katalogem základních práv a svobod (lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a ochrana jména, ochrana před zásahem do soukromého, rodinného života).

Každý spor týkající se oblasti ochrany osobnosti v sobě nese své individuální prvky, proto by měl soud při svém rozhodování přihlídnout ke všem relevantním skutečnostem, které existují v rámci daného projevu. Velký význam v rámci ochrany osobnostních práv ve vztahu ke svobodě projevu má též rozhodovací praxe obecných soudů, Ústavního soudu ČR a ESLP.¹⁰⁵

¹⁰³ OSIATYŃSKI, Wiktor. *Human Rights and Their Limits*. New York: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-12523-9. Str. 106.

¹⁰⁴ Tamtéž. Str. 70-71.

¹⁰⁵ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 103.

Jak již bylo uvedeno výše, projev směřující proti osobnostním právům jiné osoby může být učiněn různými způsoby, nemusí se vždy jednat pouze o ústní či písemný difamující projev vůči dané osobě.¹⁰⁶ V praxi se může jednat například o satiru, komické ztvárnění osoby, či divadelní hru, jako tomu bylo sporu Dominika Duky a Ronalda Němce s brněnskými divadly zmíněném v kapitole 2.2. této diplomové práce.

V tomto směru, je nasnadě odkázat na nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 2051/14 ze dne 3. února 2015, v němž Ústavní soud ve vztahu ke svobodě projevu a ochraně důstojnosti a cti jednotlivce judikoval, že:

„Při řešení kolize mezi základním právem na svobodu projevu a základním právem na ochranu důstojnosti a cti jednotlivce musí být brána v potaz zejména:

- 1) povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud),*
- 2) obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“),*
- 3) forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní či dokonce vulgární),*
- 4) postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou – typicky „hvězdy showbyznisu“),*
- 5) zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby,*
- 6) chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se posléze ke kritice postavila),*
- 7) kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně,*
- 8) kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil).*

*Tento výčet však není konečný, neboť v úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě zmíněných kategorií zařadit.*¹⁰⁷

¹⁰⁶ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 237.

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 2051/14 ze dne 3. února 2015. Bod 31.

Z výše uvedené závazné právní věty ústavního nálezu je patrné, že Ústavní soud nabádá k důslednému a komplexnímu posuzování všech případů vztahující se k této materii. Obecné soudy i Ústavní soud by při posuzování svobody projevu měly zohlednit veškerá možná kritéria, která mohou při vzniku pravého konfliktu (osobnostních práv a svobody projevu) vzniknout.

Sám Ústavní soud zdůrazňuje, že výše uvedených 8 bodů je toliko taxativním výčtem, čímž patrně bere v potaz i potenciální změny, které mohou v průběhu let rozhodování sporů při pravém konfliktu svobody projevu a osobnostních práv nastat.

Osobně bych k tomuto výčtu přiřadil ještě i časové kritérium, které nelze vztahovat pod bod 8, jelikož se vztahuje zejména od skutečnosti, která byla předmětem daného projevu. Jsem totiž toho názoru, že pokud se nejedná o významnou situaci, která výrazně ovlivní posuzování dané osoby, pak i působení času hraje značnou roli a hledání „starých křivd“ by nemělo ospravedlňovat zásah do osobnostních práv jedince.

4.2. Možnosti ochrany práv při zásahu do osobnostních práv

Osobnostní práva působí *erga omnes* a z hlediska jejich vlastností se udává, že jsou nezadatelná, nezrušitelná, nepromlčitelná a nezcizitelná. Soudní ochrana osobnostních práv představuje veřejné subjektivní právo, které je garantována jak fyzickým, tak právnickým osobám, a to dle čl. 36 LZPS.¹⁰⁸

V případě, že dojde k zasažení práv do sféry osobnostních práv, má osoba, která se cítí být poškozena na svých právech domáhat se u civilních soudů toho, aby se daná osoba údajně poškozující její práva, svého jednání zdržela, nebo aby z její strany došlo k nápravě či poskytnutí satisfakce.¹⁰⁹

Za určitých situací však nemusí docházet pouze k soukromoprávní ochraně osobnostních práv, neboť některé projevy směřující k poškození osobnostních práv, mohou ve své podstatě naplňovat skutkovou podstatu přestupku někdy mohou vést až k trestněprávní odpovědnosti.

¹⁰⁸ PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. Str. 122-123.

¹⁰⁹ Tamtéž.

4.2.1. Ochrana osobnostních práv soukromoprávní cestou

V rámci civilněprávního sporu lze odkázat na úpravu obsaženou v občanskoprávním kodexu. Generální klauzule ochrany osobnosti nalezneme v ustanovení § 81 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a dále § 82 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který řeší neoprávněných zásahů proti osobnosti, resp. osobnostním právům.¹¹⁰

Osoba, která se domnívá, že byla projevem poškozena na svých právech, musí jako žalobce před civilním soudem prokázat tvrzený zásah do sféry osobnostních práv, tak aby bylo zřejmé, že byly naplněny objektivní kritéria zakládající nutnost ochrany osobnostních práv.¹¹¹

Dále je nutné prokázat odpovědnost „původce“ projevu. Pro naplnění podmínek odpovědnosti, je podle komentářové literatury nutné splnit tři kritéria. Musí se vždy jednat o:

- a) *neoprávněný zásah do osobnosti člověka, který je objektivně způsobilý porušit či jen ohrozit osobnost člověka,*
- b) *dotčení (porušení či ohrožení) osobnosti člověka v její fyzické a psychicko-morálně-sociální integritě,*
- c) *příčinnou souvislost mezi neoprávněným zásahem a dotčením osobnosti člověka.*¹¹²

Stejný názor jako komentářová zastává i judikatura obecných soudů a Ústavního soudu.

Z recentní rozhodovací praxe obecných soudů lze odkázat, např. na Nejvyšší soud, který ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 3889/2020 ze 6. října 2021, judikoval, že významnou složkou k odpovědnosti za zásah do osobnostních práv je, zda mezi zásahem a porušením osobnostní sféry vznikl kauzální nexus neboli příčinná souvislost a zda tento zásah nemohl přesáhnout intenze přípustné míry.¹¹³

¹¹⁰ PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. Str. 122-123.

¹¹¹ Tamtéž. Str. 132-133.

¹¹² Tamtéž. Str. 132-133.

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3889/2020 ze 6. října 2021.

Oproti předcházející právní úpravě, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, obsahuje taxativní výčet možností, kterými se lze domáhat ochrany osobnostních práv:

- i. Deklarace zásahu: Prvním prostředkem ochrany je deklaráce zásahu do osobnostních práv, v rámci něhož je úkolem soudu, aby posoudil, zda k zásahu do osobnostních práv došlo.
- ii. Negatorní žaloba: Poté, co dojde k deklaraci zásahu, je možné po soudu žádat zamezení protiprávního jednání osoby poškozující práva.
- iii. Restituční žaloba: Dalším typ je spojen s odstraněním škodlivého jako *restitutio in integrum*. V rámci restituční žaloby se tedy může žalobce domáhat, aby škůdce následek odčinil (musí to však být z podstaty věci možné).
- iv. Satisfakce: V tomto případě dochází k rozhodování o materiální náhradě za poškození osobnostních práv, které má vést k nahrazení újmy způsobené projevem. Satisfakci podle recentní právní úpravy zařazujeme jako samostatný závazek z deliktů.
- v. Bezdůvodné obohacení: Žalobu na vydání bezdůvodného obohacení lze uplatnit v případě, že protiprávním zásahem do sféry osobnostních práv se jiná osoba obohatí. Osoba poškozená, se může domáhat vydání bezdůvodného obohacení.¹¹⁴

4.2.2. Trestněprávní omezení svobody projevu

Ústavní ochrany nepožívají též projevy, které již svým obsahem či formou naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Osoba, která projev učinila tedy může být v konečném důsledku za svoje činy odpovědná v trestněprávní rovině.

Projevy zakládající trestněprávní odpovědnost pachatele spočívají zejména v rozšiřování informací, které jsou lživé, nenávislné nebo urážející, přičemž trestní právo v tomto směru aprobuje ochranu jak veřejného pořádku, tak v některých případech i individuálních zájmů konkrétních subjektů.

Vždy je však nutné pamatovat, že trestní právo je s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe a s ním spojeného principu *ultima ratio* krajním

¹¹⁴ PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. Str. 132-133.

prostředkem pro ochranu právem chráněných zájmů, když jiné způsoby ochrany se jeví jako neúčinné.¹¹⁵

Pravděpodobně nejběžnějším trestným činem v oblasti zásahu do osobnostních práv subjektu, je pomluva, jejíž skutkovou podstatu nalezneme v § 184 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. K naplnění skutkové podstaty trestného činu pomluvy je potřeba, aby pachatel v projevu jinému předal určitou informaci a v návaznosti na tuto informaci dojde k poškození osobnostních práv subjektu.¹¹⁶

Další skupinou trestných činů je hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod upravené v §§ 355-356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Hanobení konkrétních společenských skupin spočívá v tom, že daný subjekt učiní negativní projev, který zasahuje do osobnostních práv této skupiny. Projev je častokrát xenofobně orientovaný, vyhrocený a eticky nepřijatelný. Druhým zmíněným trestným činem je podněcování. V případě podněcování dochází k tomu, že pachatel svým projevem veřejně nabádá a vzbuzuje v jiných přesvědčení, aby bylo určité skupině osob nebo jednotlivci činěno nějaké příkoří, a to s cílem danou skupinu nebo jednotlivce poškodit.¹¹⁷

S výše uvedenou materií úzce souvisí problematika *hate speech* na internetu. Novodobým problémem posledních let je, že se nenávistné projevy a šíření dezinformací začaly hodně objevovat zejména v digitálním prostředí, neboť internet a sociální sítě jsou úrodnou půdou pro šíření těchto společensky nebezpečných projevů. V kapitole paté se proto budu blíže zabývat svobodou projevu v digitálním prostoru.

Posledním příkladem je verbální trestný čin nebezpečného vyhrožování. Projevem pachatele v daném případě je pak slovní či jiný nátlak, který v osobě, proti níž projev směřuje, objektivně může vyvolat obavu, že jí bude ublíženo na zdraví, v osobním životě, či snad dokonce usmrcením. Pro naplnění skutkové podstaty je nutné toliko splnění útoku, spočívajícím ve vyhrožování.¹¹⁸

¹¹⁵ Srov. Nález ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 474/19 ze dne 5. listopadu 2019.

¹¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5. Str. 1827.

¹¹⁷ Tamtéž. Str. 3017-3019.

¹¹⁸ Tamtéž. Str. 3277.

4.3. Zásah do osobnostních práv osob účastných na veřejném dění

Speciální situaci z hlediska posuzování ochrany osobnostních práv a svobody projevu představují osoby participující na veřejném dění. Osoby účastné na veřejném dění usilují o dosažení určité společenské pozice, která je spojena s veřejnou pozorností, lhostejno, zda-li se jedná o sportovce, umělce nebo politiky. Jenom veřejnost a média rozhodují o tom, kolik pozornosti bude konkrétní osobě věnováno.¹¹⁹

S veřejnou pozorností jsou spojeny též projevy směřující vůči osobám participujícím na veřejném dění, do nichž zasahují zejména média. Při zásahu do práv se osoby účastné na veřejném dění cítí být poškozeni buď na:

- a) osobnostních právech;
- b) právu na soukromí;
- c) práva na publicitu;
- d) právech vyplývajících z jejich obchodní činnosti.¹²⁰

Tyto osoby se dále podle právní teorie dělí na osoby veřejně činné a osoby veřejně známé, přičemž subsumpce pod danou množinu osob může být značně relativní.¹²¹

V následujících dvou podkapitolách bude blíže rozebráno, jaké jsou charakteristické vlastnosti pro výše uvedené kategorie osob činných ve veřejném dění.

4.3.1. Osoby veřejně činné

První kategorii představují osoby veřejně činné, jimiž jsou míněny osoby, které vykonávají určitou veřejnou funkci v rámci organizace státní moci.¹²²

Zpravidla se tak může jednat o prezidenta republiky, poslance a senátory, ministry, vedoucí státní úředníky atd. Tyto osoby se podílejí na vykonávání veřejné

¹¹⁹ PAREEK, Anurag a MAJUMDAR, Arka. Protection of Celebrity Rights – The Problems and the Solutions. *Journal of Intellectual Property Rights*, 2006 [online]. [citováno 10.03.2023]. Dostupné z: <https://nopr.niscpr.res.in/bitstream/123456789/3605/1/JIPR%2011%286%29%20415-423.pdf>

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 244.

¹²² Tamtéž.

moci, tudíž je na tyto subjekty upřena pozornost nejen laické veřejnosti, ale také médií.

Veřejně činným osobám může být zasaženo do osobnostních práv jak z hlediska jejich soukromého života, který nemá žádnou vazbu na vykonávaný mandát, tak též z hlediska výkonu veřejné funkce (což je v obecné míře častějším jevem). V obou těchto rovinách bilancuje karikatura, či satira, které se mohou vztahovat k vizáži veřejně činné osoby, či k její činnosti.¹²³

Posuzování zásahu do osobnostních práv veřejně činných osob se pak bude odvíjet zejména od toho, do jaké míry je spojeno s výkonem veřejné činnosti či do jaké míry směřuje i do oblasti ryze osobní. Platí však pravidlo, že čím více projev směřuje do oblasti vykonávané veřejné funkce, tím vyšší ochranu projev požívá.¹²⁴

U daných veřejně činných osob může být rozdílně nahlíženo též na jimi učiněné projevy. V rozhodovací praxi k tomu dospěl mimo jiné i Ústavní soud, a to v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. dubna 2017, ve kterém se zabýval literární a publikační činností soudce. V tomto nálezu Ústavní soud judikoval, že projevy soudce jakožto osoby zastávající veřejnou funkci, mají být poměřovány i z hlediska toho, zda nesnižují důvěru v soudní moc, nebo zda neporušují právo na spravedlivý proces. Důvěra v nezávislost justice může být podle Ústavního soudu kritériem pro omezení svobody projevu soudce, byť v čl. 17 odst. 4 LZPS tato možnost omezení svobody projevu absentuje.¹²⁵

Obecné soudu též rozhodovaly ve sporu Olgy Richterové (poslankyně České pirátské strany) a Nely Liskové, který se týkal právě zveřejňování nepravdivých informací na sociálních sítích. Nela Lisková zveřejňovala na sociálních sítích fotokoláže s poslankyní Richterovou, kde byly s její fotografií zveřejňovány dezinformace.¹²⁶

Obvodní soud pro Prahu 1 i Městský soud v Praze konstatoval, že zveřejňování zjevných dezinformací týkajících se přijímání migrantů mělo toliko manipulativní povahu, pročež obecné soudu zavázaly Nelu Liskovou k úhradě

¹²³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 244.

¹²⁴ Tamtéž. Str. 245.

¹²⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. dubna 2017.

¹²⁶ Česká tisková kancelář. *Lisková musí Richterové zaplatit 50 tisíc za šíření lží o uprchlících. Jde o nebezpečné jednání, rozhodl soudce*. Ceskenoviny.cz: [online], 12.01.2023. [citováno 07.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/01/liskova-musi-richterove-zaplatit-50-tisic-za-sireni-lzi-o-uprchlicich-jde-o-nebezpecne-jednani-zhodnotil-soudce/>

finanční újmy přímo Olze Richterové a uveřejnění omluvy za sdílené dezinformace.¹²⁷

4.3.2. Osoby veřejně známé

Druhou kategorií osob ve veřejném dění tvoří osoby veřejně známé. Oproti osobám veřejně činným u těchto osob absentuje participace na veřejné správě, či zastávání určité veřejné funkce. Osoby veřejně známé disponují určitou veřejnou publicitou, kterou nabyli svojí tvůrčí činností, nebo se dostali do veřejného povědomí jiným způsobem.¹²⁸

Zásah do osobnostních práv osoby veřejně známé bude opět posuzován individuálně, zejména s ohledem na to, proti čemu projev směřuje.¹²⁹

Stěžejní kritérium pro posouzení zásahu bude obsah projevu ve vztahu k osobě veřejně činné. Ve věci difamujícího projevu směřujícího proti osobě veřejně činné již několikrát rozhodovaly obecné soudy, ale i Ústavní soud.

Patrně nejznámějším a „zakořeněným“ rozhodnutím, je nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. března 2005, označovaný též jako „Rejžek vs. Vondráčková“.

V tomto nálezu Ústavní soud judikoval: *„Lze obecně konstatovat, že osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj., musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané. Důvod tohoto principu je dvojitý. Jednak se tím podporuje veřejná diskuze o veřejných věcech a svobodné utváření názorů. Co největší bohatost diskuze o věcech veřejných by měla být státní mocí regulována jen v míře nezbytně nutné (srov. čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Současně tím stát akceptuje, že jeho mocenský zásah do svobody projevu, za účelem ochrany dobrého jména jiných občanů, by měl přijít subsidiárně, tedy pouze tehdy, pokud nelze škodu napravit jinak. Škodu lze napravit jinak než zásahem státu, např. užitím přípustných možností k oponování kontroverzních a zavádějících názorů.“*

¹²⁷ Česká tisková kancelář. *Lisková musí Richterové zaplatit 50 tisíc za šíření lží o uprchlících. Jde o nebezpečné jednání, rozhodl soudce.* Ceskenoviny.cz: [online], 12.01.2023. [citováno 07.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/01/liskova-musi-richterove-zaplatit-50-tisic-za-sireni-lzi-o-uprchlicich-jde-o-nebezpecne-jednani-zhodnotil-soudce/>

¹²⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze.* Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 249.

¹²⁹ Tamtéž. Str. 250.

Tak lze často minimalizovat škodlivý následek sporných výroků mnohem efektivněji, než cestou soudního řízení. ¹³⁰

Z tohoto ústavního nálezu vyplývá premisa, že i osoby veřejně známé musí v rámci mediálního prostoru snést větší množství kritiky ze strany médií, jelikož vstupem do veřejného dění „konkludentně“ souhlasí s tím, že se o ni budou ve větší či menší míře zajímat média. Nicméně ani v těchto případech nesmí dojít ze zcela disproporční ochraně projevu na úkor osobnostních práv veřejně známých osob.¹³¹

Ve výše uvedeném případě však Ústavní soud shledal, že pokud existují efektivnější způsoby ochrany před zásahem do osobnostních práv, tak by osoba, která se cítí být poškozena na svých osobnostních právech měla těchto způsobů využít místo účelového uplatňování práv toliko v soudním řízení.¹³²

¹³⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. března 2005.

¹³¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. března 2005.

¹³² Tamtéž.

5. Svoboda projevu v digitálním prostoru

5.1. Benefity a úskalí digitálního prostoru z hlediska projevů

V obecném měřítku lze konstatovat, že rozvoj digitálních technologií otevřel prostor do té doby neřešených otázek, přičemž na tyto otázky muselo být ze strany práva rychle a flexibilně reagováno, neboť digitální prostor vyžaduje v konečném důsledku multidisciplinární právní regulaci. Internet jako objekt práva totiž nabízí bezprecedentní příležitosti k realizaci celé škály práv jednotlivce nebo skupin uživatelů.¹³³

Do množiny řešené materie bezesporu patří i svoboda projevu, která v digitálním prostoru dává možnost globálního šíření vlastních myšlenek a informací. Vlivem internetu mohou být projevy šířeny prakticky okamžitě a do celého světa. Nedostupnost internetového spojení je již překonaným problémem, když internetové spojení nalezneme prakticky kdekoliv.

Mezi benefity internetu zcela jistě patří dostupnost, rychlost, snadné vyhledávání, přenos dat a diverzita obsahu. Naopak nevýhody lze spatřovat např. v anonymitě subjektů, nedostatečné regulaci, zneužívání k protiprávní činnosti atd.

Patrně největší rozmach v globální komunikaci přinesly sociální sítě. Sociální sítě jako je Facebook, Youtube nebo Instagram poskytují všem fyzickým a právnickým možnost k tomu, aby se svobodně vyjádřili v rámci digitálního prostoru. Je logické, že dosah projevu učiněný přes jakoukoliv digitální platformu má potenciálně daleko větší dosah nežli klasická ústní forma projevu, neboť sociální sítě používá přinejmenším tři miliardy aktivních uživatelů.¹³⁴

Každá sociální síť má odlišné uživatelské podmínky. Proto se stává, že například sociální síť Twitter jako jedna z nejliberálnějších globálně užívaných sociálních sítí, je stran kontroverzních projevů podstatně více frekventovanou platformou.¹³⁵

Obsahová regulace je nyní předmětem živé diskuze, neboť zejména v poslední době začínají být sociální sítě jako rychlé a celosvětové médium

¹³³ MATEJKA, Ján. *Internet jako objekt práva: hledání rovnováhy autonomie a soukromí*. Praha: CZ.NIC, c2013. CZ.NIC. ISBN 978-80-904248-7-6. Str 25-26.

¹³⁴ STONE, Adrienne a Frederick F. SCHAUER. *The Oxford handbook of freedom of speech*. Oxford: Oxford University Press, [2021]. ISBN 978-0-19-882758-0. Str. 351-352.

¹³⁵ Tamtéž.

zneužívány k projevům, které by neměly požívat ochrany. Jedná se například o nenávistné projevy na internetu (*hate speech*) a šíření dezinformací. Nenávistné projevy byly častým jevem i v minulosti, nicméně dnes je nalezneme prakticky kdekoli na internetu. To platí i pro šíření dezinformací, které v poslední době začíná podstatně více prozařovat jako negativní jev na sociálních sítích, či na tzv. desinformačních webech.

Podle výzkumu veřejného ochránce práv z přelomu roku 2019 a 2020, který se věnoval kvantitě rozhodování okresních soudů ve věci nenávistných projevů na internetu, vychází, že obecné soudy rozhodovaly během prvních šesti kalendářních měsíců roku 2019 v celkem 47 případech týkajících se trestních věcí šíření nenávistných projevů na internetu.¹³⁶

Největší množství případů, tj. 83 % z celkového počtu případů se vztahovalo k projevům učiněným na sociální síti Facebook. Z hlediska statistiky je zajímavé odkázat též na početné zastoupení ze strany mužů, přičemž jejich zastoupení činí 94 % z celkových 47 případů. Přitom 94 % nebylo příslušníky žádné menšiny a u 91 % nebyla zjištěna recidiva. Valná většina případů následně vedla k odsouzení pachatele za trestný čin, když k naplnění skutkové podstaty trestného činu došlo dle § 356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.¹³⁷

Otázkou však zůstává, zda je prostředí internetu a zejména sociálních sítí dostatečně monitorováno, aby bylo možné tento typ trestné činnosti dostatečně podchytit a případně potrestat pachatele, kteří naplní některou ze skutkových podstat trestného činu.

Emeritní ombudsmanka Šabatová, ve svém výzkumu uvádí, že postup orgánů v trestním řízení je spíše selektivní a odvíjí se zejména od toho, jak jsou dané kauzy mediálně sledované. Ve výzkumu je však též uvedeno, že za posledních několik let dochází k rapidním meziročním nárůstům tohoto typu kriminality na sociálních sítích.¹³⁸

¹³⁶ ŠABATOVÁ, Anna. *Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů*. Výzkum veřejného ochránce práv, sp. zn.:47/2019/DIS/PŽ. Brno: Veřejný ochránce práv [online], 2020. [citováno 10.03.2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/47-2019-DIS-PZ-Vyzkumna_zprava.pdf

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

5.2. Hate speech na internetu

Nenávistné projevy neboli *hate speech* není doposud vymezen žádnou pozitivně právní úpravou, byť v poslední době dochází poměrně často k projevům, které se do této množiny dají subsumovat.¹³⁹

Obecně lze nenávistné projevy definovat jako množinu projevů, v rámci nichž se určitá osoba snaží nějakým způsobem dehonestovat, či jinak poškodit jednu či více osob. Pro posuzování může být relevantní jednak forma, tak též obsah. *Hate speech* v sobě nejčastěji koncentruje společensky škodlivý obsah, kterým se daný subjekt snaží poškodit práva těch, vůči nimž projev směřuje. Nenávistné projevy již ze samotné podstaty věci, nejsou ústavně chráněny.¹⁴⁰

Nenávistný projev často spočívá v tom, že očerňuje, zastrašuje nebo podněcuje k nenávisti vůči jednotlivci nebo skupině na základě vnímané sociální identity, jako je rasa, etnický původ, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace. Tyto projevy se nevztahují pouze na slovní urážky a jiné výroky, ale také na obrazová zobrazení a symboly, jako jsou hákové kříže a masky Ku-klux-klanu. Dále na expresivní činy, jako je pálení křížů a hanobení mešit.¹⁴¹

V digitálním prostoru nemusí docházet pouze k nenávistným projevům vůči určité etnické či kulturně-společenské skupině. Příkladem mohou být i handicapované osoby, u nichž dochází k zesměšňování, což těmto osobám může způsobit dlouhodobé psychické problémy. Na internetu dochází k ponižování těchto osob zejména hanlivým označováním, ale též například šířením krátkých videí na sociálních sítích, kde jsou tyto osoby vyobrazovány v nedůstojných situacích, či parodovány s odkazem na typické rysy daného handicapu.¹⁴²

Nenávistné projevy na internetu představují praktický problém při řešení obsahové regulace na internetu. Organizační složky státu ani nadnárodní svazky států nedisponují v současné době žádnými prostředky, kterými by mohlo docházet ke komplexní regulaci nenávistných projevů v digitálním prostoru. Nicméně regulace projevu nemusí docházet vždy toliko ze strany orgánů veřejné moci. Svoji

¹³⁹ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 22

¹⁴⁰ Tamtéž. Str. 22-23.

¹⁴¹ BRISON, Susan. *Hate speech*. International Encyclopedia of Ethics [online], 2013. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <http://susanbrison.com/files/D.2.-Hate-Speech.pdf>

¹⁴² SHERRY, Mark a kol. *Disability hate speech: social, cultural and political contexts*. London: Routledge, 2021. ISBN 978-1-03-208605-7. Str. 5-10.

neodmyslitelnou roli hrají v digitálním prostoru též správci webových stránek, kteří jsou oprávněni mazat příspěvky a moderovat obsah projevů na konkrétních webových stránkách.¹⁴³

Hodnocení jednotlivých případů nenávistných je však velmi obtížné, neboť společnost a její veřejné mínění je „živým“ prostředím, které se s dobou velmi pružně mění. Proto se v praxi lze běžně setkat s tím, že co bylo před 10 lety považováno za nenávistný projev, může být v současné době považováno za zcela běžný hodnotící soud, který požívá ochrany svobody projevu v plném rozsahu.¹⁴⁴

V tomto směru lze odkázat například na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 2696/21 ze dne 7. prosince 2021, ve kterém ústavní soud řešil nenávistné projevy na internetu.

Ústavní soud v předmětném usnesení odmítl ústavní stížnost stěžovatele, který byl uznán vinným z přečinu nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Stěžovatel v prvním případě zveřejňoval na sociální síti fotografie s nacistickou tematikou a v druhém případě zveřejnil komentář k fotografii žáků 1. třídy s extrémně rasisticky orientovaným obsahem odkazujícím na praktiky nacistů v koncentračních táborech (holocaust).¹⁴⁵

Ústavní soud v předmětném usnesení uzavřel, že v legitimním zájmu společnosti je předcházet a eliminovat jakékoliv nenávistné projevy, a to i formou trestněprávních prostředků, a to v případě, že jejich intenzita dosahuje takových intenzí, že jiný způsob se jeví jako zjevně neefektivní.¹⁴⁶

Úkolem soudů, a to zejména Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva je proto nyní vytvořit ustálenou rozhodovací praxi, která bude flexibilně reagovat na nenávistné projevy. Česká republika doposud nemá zcela zřejmý rámec posuzování nenávistných projevů, neboť judikatura obecných soudů

¹⁴³ STONE, Adrienne a Frederick F. SCHAUER. *The Oxford handbook of freedom of speech*. Oxford: Oxford University Press, [2021]. ISBN 978-0-19-882758-0. Str. 354-357.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 2696/21 ze dne 7. prosince 2021. Bod 1-4.

¹⁴⁶ Tamtéž. Bod 9-11.

ani Ústavního soudu nedospěla k řešení velkého množství případů ve věci nenávistných projevů.¹⁴⁷

Dá se však předpokládat, že i vzhledem k výše uvedené statistice, pojednávající o vysokém meziročním nárůstu trestné činnosti v oblasti nenávistných komentářů na internetu, rozhodovací praxe soudů v České republice vyžaduje vytvoření určitých judikатурních postupů, aby docházelo k posílení právní jistoty v rámci jejich rozhodování.

5.3. Šíření dezinformací

Český právní řád v současné době nemá přesnou definici pojmu dezinformace, či z angličtiny přejatého a hojně užívaného sousloví *fake news*. Z toho důvodu bývá problematické subsumovat šíření dezinformací do určité množiny projevu, který není chráněn ve smyslu čl. 17 LZPS.¹⁴⁸

Odborná definice popisuje dezinformaci jako projev rozšiřující informaci, která však z objektivního hlediska nesplňuje výše zmiňovaný test pravdy, když směřuje zejména k tomu, aby v jiném vyvolal dojem pravdivosti a ovlivnil jej v jeho rozhodování či pohledu na konkrétní věc či situaci.¹⁴⁹

Ministerstvo vnitra rozlišuje dvě skupiny dezinformací, a to dezinformace v pravém slova smyslu a misinformace jako méně kvalifikovanou formu šíření dezinformací.

Hodnotícím kritériem je pak zejména systematickosti rozšiřování dané dezinformace a úmysl šířitele, přičemž pokud se jedná o dezinformaci *stricto sensu*, pak se musí jednat o systematické a kulpózní šíření nepravdivých informací. U misinformací postačí nedbalost a nemusí též splňovat kritérium systematickosti.¹⁵⁰

Ve vztahu k šíření dezinformací a ochrany společnosti je patrně nejdůležitější trestněprávní rovina této problematiky. Jednání pachatele proto může

¹⁴⁷ JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0. Str. 23.

¹⁴⁸ Ministerstvo Vnitřní bezpečnosti České republiky. *Trestněprávní úprava*. Dezinformační kampaně [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/dezinformacni-kampane-trestnepravni-uprava-trestnepravni-uprava.aspx>

¹⁴⁹ Ministerstvo Vnitřní bezpečnosti České republiky. *Dezinformace a propagandy*. Dezinformační kampaně [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>

¹⁵⁰ Tamtéž.

být subsumováno pod trestné činy podle § 181, § 184, § 345, § 355, § 356, § 357, § 364, § 365 a § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.¹⁵¹

Cílem dezinformací velmi často bývá dosažení určitého zisku, ať už v podobě ekonomického, či politického. Nemusí vždy nést škodlivý důsledek, nicméně v praxi tomu tak obvykle bývá. Dezinformační kampaně představují problém mezinárodního charakteru, když většina z nich směřuje proti demokratickému zřízení, propagaci nedemokratické ideologie a ohrožování jiných právem chráněných zájmů ve společnosti. Předmětem útoku může být též ochrana bezpečnosti, životního prostředí atd.¹⁵²

Internetové prostředí přitom podle Evropské Komise představuje jednu z největších hrozeb pro šíření dezinformací, protože přichází s programem „*tackling online disinformation*“, jehož cílem je vytvoření základní principů a postupů, které mají směřovat k efektivním opatřením proti šíření dezinformací v digitálním prostoru, šíření povědomí o hrozbách a prevenci spočívající v edukaci veřejnosti.¹⁵³

Česká republika si je též vědoma možných rizik, které jsou úzce spojeny se šířením dezinformací, které se na české internetu za posledních několik let hojně rozšířily. Z toho důvodu vypracovaly Úřad vlády ČR a Ministerstvo Vnitřní republiky plán směřující k eliminaci dezinformací na internetu.¹⁵⁴

Předmětem toho plánu je jak represivní stránka, tak též preventivní stránka ochrany před nepravdivými informacemi v digitálním prostoru. Preventivní stránka stejně jako u plánu Evropské komise cílí na osvětu veřejnosti a podporu nezávislých médií. Represivní stránka věci, by měla spočívat v efektivnějším stíhání šířitelů dezinformací a eliminaci webových stránek, jejichž obsah je výrazně zaměřen k šíření dezinformací.¹⁵⁵

Šíření dezinformací prostřednictvím dezinformačních webů řešil též Nejvyšší správní soud v rozsudku sp. zn. 5 As 230/2022 ze dne 9. prosince 2022,

¹⁵¹ Ministerstvo Vnitřní republiky. *Trestněprávní úprava*. Dezinformační kampaně [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/dezinformacni-kampane-trestnepravni-uprava-trestnepravni-uprava.aspx>

¹⁵² Evropská Komise. *Tackling online disinformation*. Shaping Europe's digital future [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Česká tisková kancelář, Deník N: *Vláda má plán pro boj s dezinformacemi, chce stíhat šířitele*. Ceskenoviny.cz: [online], 27.12.2022. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2303625>

¹⁵⁵ Tamtéž.

ve věci kasační stížnosti (formou zásahové žaloby stěžovatele), týkající se zablokování některých webových stránek, které šířily nepravdivé informace o válce na Ukrajině.

Soud se zde zabýval zejména omezením svobody projevu a práva na informace ve vztahu k šíření dezinformací na zablokovaných webech, které byly provozovateli webů zablokovány na doporučení státu.

Nejvyšší správní soud dospěl k názoru, že k porušení výše uvedených veřejných subjektivních práv stěžovatele nedošlo, neboť je pouze na vůli provozovatele a operátora webů, zda-li bude konkrétní webová stránka funkční či nikoliv.¹⁵⁶

Nejvyšší správní soud v předmětném rozsudku judikoval, že: „[...] *souhlasí s městským soudem, že i při respektování ústavním pořádkem zaručeného práva na informace, jakožto odrazu svobody projevu, nelze dovést veřejné subjektivní právo jednotlivce na přijímání informací z konkrétní internetové stránky. Samotnými doporučeními, která stěžovatel napadá, nebylo stěžovateli právo na informace upřeno, neboť ze strany žalovaných nebylo vyhlášeno „informační embargo“ na všechny sdělovací či komunikační prostředky a informační kanály.*“¹⁵⁷

Aby mohlo k docházet k detekci a následnému dezinformací na internetu, jsou vytvářeny matematické vzorce, které napomáhají rozpoznávat výskyt dezinformací v digitálním prostoru. Tyto matematické procesy se skládají z několika proměnných a jejich cílem je, aby na základě výpočtu došlo k eliminaci výskytu dezinformací na internetu. Tento postup však opět stojí na správcích sociálních sítí, kteří v současné době žádnou povinnost předmětné postupy aplikovat na svých webech.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 As 230/2022 ze dne 9. prosince 2022.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ SHU, Kai, SLIVA, Amy a kol. Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective. ACM SIGKDD Explorations Newsletter [online], 2017. [citováno 17.03.2023]. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/1708.01967.pdf>

6. Vybraná judikatura Ústavního soudu

Předmětem této kapitoly bude vybraná recentní judikatura Ústavního soudu. Jednotlivé případy jsou vybrány zejména s ohledem na celkový kontext případu a styčné body, které Ústavní soud zejména v návaznosti na judikaturu Evropského soudního dvora ve své argumentaci použil.

Všechny tři analyzované ústavní nálezy jsou podle mého názoru v něčem specifické, ať už z pohledu skutkového stavu, nebo stran odůvodnění Ústavního soudu.

U každého z ústavních nálezů shrnuji skutkový stav případu, který předcházел ústavní stížnosti, aby došlo k osvětlení základních informací merita věci. Dále se zaměřím na samotné vývody Ústavního soudu při rozhodování o ústavní stížnosti a jeho odůvodnění. Na tuto část pak volně navazuje mé subjektivní hodnocení, kde se vyjadřuji zejména k argumentaci a postupu Ústavního soudu a zohledňuji podle vlastního přesvědčení kvalitu jednotlivých ústavních nálezů.

6.1. Verbální nesouhlas s pochodem Prague Pride

6.1.1. Skutkový stav

V tomto případě řešit Ústavní soud v nálezu ze dne 28. května 2019, sp. zn. III. ÚS 3564/18, svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 LZPS, spolu se shromažďovacím právem dle čl. 19 LZPS, k němuž mělo dojít nezákonným zásahem Policie České republiky v rámci demonstrace proti „*Prague Pride*“.¹⁵⁹

Stěžovatelka, jako odpůrce pochodu se v roce 2014 zúčastnila protestních akcí proti průvodu „*Prague Pride*“, kam cestovala z Karlových Varů. Policie České republiky skupině protestujících (včetně stěžovatelky) neumožnila vstup do místa, kde se festival konal. Důvodem pro nepuštění stěžovatelky byla podle policistů obava z narušení pokojného konání průvodu a ochrana veřejného pořádku. Stěžovatelka se cítila být zkrácena na svých právech, proto se obecných soudů následně domáhala náhrady nemajetkové újmy ve výši 20.000,- Kč. Svůj nárok odvozovala od nesprávného úředního postupu Policie České dle § 43 odst. 1 písm. a) zákona č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR, který byl podle ní excesivní.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019. Bod 1.

¹⁶⁰ Tamtéž. Bod 2.

Obvodní soud pro Prahu 7 zamítl nárok stěžovatelky, přičemž poukázal na to, že policie postupovala v zájmu ochrany veřejného pořádku (obava z násilností). Rozlišení účastníků festivalu a extrémistických skupin byl podle soudu zřejmý „na první pohled“. Městský soud v Praze jako odvolací soud výrok rozsudku soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud konstatoval, že se prvoinstanční soud správně vypořádal s důkazy a dospěl ke správným právním závěrům.¹⁶¹

Stěžovatelka ve ústavní stížnosti opakovaně upozorňovala, že neměla v plánu dopouštět se vůči účastníkům „Prague Pride“ jakýchkoliv násilností a chtěla svůj názor vyjádřit toliko verbálně. Nevpuštěním do místa konání bylo podle stěžovatelky zasaženo do jejího práva na svobodu projevu. K tomu odkázala na rozhodnutí ESLP ve věci *Öllinger proti Rakousku* ze dne 29. 6. 2006, stížnost č. 76900/01.¹⁶²

Stěžovatelka brojila též proti důkazům opatřeným ze sociální sítě Facebook, které si podle ní opatřil bez předchozího soudního příkazu, což představuje nezákonný postup. Dále namítala porušení zásad dokazování obecných soudů. Tyto tvrzené vady však nebudou dále zohledněny, neboť jim soud nevyhověl a nevztahují se k problematice svobody projevu.¹⁶³

6.1.2. Odůvodnění Ústavního soudu

Styčným bodem celého případu tedy byl zásah policejního orgánu ve vztahu ke svobodě projevu stěžovatelky. Podle názoru stěžovatelky obecné soudy přisvědčily postupu policejního orgánu, který byl neproporcionální, jelikož policie neopodstatněně presumovala, že ze strany stěžovatelky dojde k výtržnostem.

Při hodnocení toho, zda-li došlo výzvou policie do stěžovatelčina práva na svobodu projevu Ústavní soud opřel svoji argumentaci zejména o judikaturu ESLP. Ústavní soud nejprve odkázal na poměrování negativního závazku státu nezasahovat do svobody pokojného shromáždění s použitím určitých forem opatření, jejichž hlavním cílem je dosažení ochrany shromáždění před jeho narušením jednotlivci.¹⁶⁴

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019. Bod 3-4.

¹⁶² Tamtéž. Bod 5.

¹⁶³ Tamtéž. Bod 6.

¹⁶⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Ärzte für das Leben proti Rakousku* ze dne 21. 6. 1988, č. 10126/82.

Dále Ústavní soud odkázal na rozsudek ESLP ve věci *Identoba a další proti Gruzii* ze dne 12. 5. 2015, stížnost č. 73235/12, týkající se řešení bezpečnostních rizik a veřejného pořádku.¹⁶⁵ Pro Ústavní soud však byl klíčový rozsudek ESLP ve věci *Öllinger proti Rakousku* ze dne 29. 6. 2006 č. 76900/01¹⁶⁶, na který odkázala stěžovatelka v ústavní stížnosti.¹⁶⁷ Argumenty ESLP v rozsudku *Öllinger proti Rakousku* byly podle Ústavního soudu aplikovatelné i v této věci.

Proto Ústavní soud uzavřel, že pokud stěžovatelka měla v úmyslu pokojně demonstrovat a verbálně vyjádřit svůj nesouhlas proti konajícímu se pochodu, pak se jedná o její právo zaručené čl. 17 Listiny a čl. 10 a 11 Úmluvy, do kterého nemělo zasazeno tímto způsobem ze strany policejního orgánu.¹⁶⁸

Navíc, „*Prague Pride*“ se koná na místech veřejně přístupných (v ulicích centra Prahy), proto Ústavní soud přisvědčil tomu, že stěžovatelka měla mít možnost vyjádřit svůj nesouhlas, a to v blízkosti konání akce, tak, aby její nesouhlas mohli vyslyšet i účastníci a sympatizanti pochodu, případně média. Projev nesouhlasu se zvyšující se vzdáleností od konání události, totiž podle Ústavního soudu může v konečném důsledku snižovat jeho intenzitu a opodstatněnost.¹⁶⁹

Podle Ústavního soudu měla Policie ČR (orgán veřejné moci) postupovat takovým způsobem, aby nebylo nepřiměřeně zasazeno do práv a svobod protestujících proti průvodu. Policejní orgán měl v místě konání zvolit méně „invazivní“ metody, jimiž by došlo k ochraně veřejného pořádku, jako například zvýšený počet policistů, zátarasy atp.¹⁷⁰

Policejní orgán a obecné soudy při rozhodování podle Ústavního soudu nedokázaly dostatečně podložit své závěry, které by dokazovaly, že stěžovatelka jako protestující skutečně dorazila na *Prague Pride* za účelem násilností, či jiných zásahů do práv účastníků.

¹⁶⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Identoba a další proti Gruzii* ze dne 12. 5. 2015, č. 73235/12.

¹⁶⁶ Rozsudkem ve věci *Öllinger proti Rakousku* ze dne 29. 6. 2006, č. 76900/01.

¹⁶⁷ V tomto rozsudku Evropský soud pro lidská práva připustil, že je možné, aby v rámci plurality názorů, mohlo na demonstracích docházet ke svobodnému vyjádření nesouhlasu s konáním těchto demonstrací (tzv. protidemonstrací). Podle výroku ESLP, by měla mít každá osoba právo vyjádřit svůj protichůdný názor, a to zejména proti konání určitých akcí, s nimiž nesouhlasí. Vzájemná konfrontace těchto dvou táborů pak logicky přináší určitou tenzi, jelikož se obvykle setkávají strany se zcela odlišnými názory. Konfrontace nemusí být vždy zcela korektní a pokojná, to však podle ESLP neznamená, že musí být vždy zakázána.

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019. Bod 42-43 a Bod 54.

¹⁶⁹ Tamtéž. Bod 44.

¹⁷⁰ Tamtéž. Bod 41.

Podezření pramenící z vizuální stránky, potažmo příslušnost ke krajně pravicové skupině podle Ústavního soudu, jako osamocené hodnotící kritérium nemohou obstát ve vztahu k možnosti vyjádřit svůj nesouhlas.

Ústavní soud proto uzavřel, že policie nedisponoval důkazy k prokázání, že stěžovatelka bude násilně či nepřiměřeně narušovat konání festivalu, pak měly obecné soudy výzvu policie, vyhodnotit jako excesivní.¹⁷¹

Ústavní soud shledal, že obecné soudy pochybily, když posoudily výzvu jako bezvadnou, čímž došlo k porušení stěžovatelčina práva na svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny, proto obě napadaná rozhodnutí obecných soudů zrušil.¹⁷²

6.1.3. Hodnocení nálezu

Prague Pride v posledních letech vzbudil u veřejnosti mnoho emocí, ať už stran finančních dotací od Magistrátu hlavního města Prahy, komercializaci události, či chování účastníků. Proto je možné, že všichni odpůrci festivalu nutně nemusí být pouze odpůrci LGBT komunity, nebo xenofobové.

Svoboda projevu musí být zajištěna, jak táboru příznivců LGBT komunity, tak též jejím odpůrcům, kteří svůj názor vyjadřují pokojně a v mezích veřejného pořádku. Je totiž nezbytné, aby i menšině zastávající názor byla zajištěna svoboda projevu, myšlení, svědomí a náboženského vyznání, které jsou ústavně garantovanými právy.

K případnému omezení je možné přistoupit, až za předpokladu, že se (jak již bylo uvedeno výše) z vnitřních idejí stane projev vnější a tento odporuje zákonu, respektive zasahuje svým obsahem do práv dalších osob.¹⁷³

Názorová pluralita je jedním z nejdůležitějších prvků v moderní demokratické společnosti. Je ve veřejném zájmu, aby společnost směřovala vstříc pokojné diskusi. Z toho důvodu má společnost disponovala širokým spektrem názorů a informací. Stát by proto měl být garantem toho, aby se všem osobám

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019. Bod 55-59.

¹⁷² Tamtéž. Bod 63.

¹⁷³ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-822-8. Str 170.

možnost projevit svůj názor poskytla, včetně práva informace přijímat, aby si každý mohl vybírat dle vlastního uvážení.¹⁷⁴

Výše uvedeného se při svém hodnocení držel podle mého názoru i Ústavní soud, který správně vyhodnotil to, že obecné soudy pochybily při řešení otázky omezení vstupu k místu konání průvodu. Existuje totiž jistá míra společenského pnutí, jako v tomto případě, které má být přípustné, neboť v něm dochází k interakci stran, kteří jsou nositeli svobody projevu jakožto veřejného subjektivního práva, do nějž může být zasahováno pouze v nezbytných případech.

Proto potenciální verbálního napadení ze strany stěžovatelky nelze považovat jako závažnou hrozbu narušující veřejnou bezpečnost, aby policie nutně přikročila k okamžitému zamezení v přístupu do místa konání. Na druhou stranu, v některých zvláště vypjatých situacích, kdy dochází ke střetu dvou názorových proudů častokrát dochází k potyčkám, které již veřejný pořádek narušují. Z toho důvody lze nahlížet na postup policejního orgánu jako na alespoň částečně pochopitelné.

Těžko se při těchto situacích nalézají optimální řešení, které by neakcentovalo práva a svobody určité skupiny. Ústavní soud však podle mého názoru správně dovodil, že Policie ČR mohla celou situaci nechat „plynout“ a zamezit stěžovatelce přístup až v případě, kdy by její jednání dostoupilo alespoň v částečné míře prvků protiprávního jednání zasahujícího do práv účastníků průvodu.¹⁷⁵

Ústavní soud v předmětném nálezu vyslovil *obiter dictum*, že vyhocené situace můžeme sledovat v běžném životě při mnoha situacích, s čímž se dá dozajista souhlasit.

Vztáhněme nastalý skutkový stav k fotbalovému utkání mezi Spartou Praha a Baníkem Ostrava. Při těchto fotbalových utkáních tradičně dochází k četným potyčkám mezi fanoušky. Policie však nereaguje takovým způsobem, že by zamezila přístup na stadion všem fanouškům, kteří vypadají jako potenciální agresori (jak tomu bylo v případě stěžovatelky).

Policejní orgán takřka ve všech případech zvolí racionálnější formu opatření (zabraňující styku obou znesvářených táborů, která jsou logisticky proveditelná).

¹⁷⁴ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4. Str. 18

¹⁷⁵ Čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Policie zároveň nemusí být jediným subjektem podílejícím na bezpečnosti průvodu, mohl to být i samotný organizátor akce, či další přidružené osoby, které by dbaly na veřejné bezpečí v průběhu konání akce.¹⁷⁶

Souhlasím též s vývody Ústavního soudu, které se týkají oslabování váhy projevu stěžovatelky, a to v přímé úměře s narůstající vzdáleností od místa konání průvodu. Je zřejmé, že svůj nesouhlas stěžovatelka směřovala zejména proti osobám účastnícím se pochodu. Bylo tedy zapotřebí, aby stěžovatelka verbální nesouhlas k účastníkům dolehl, což se zásahem policejního orgánu stalo neproveditelné. Ústavní soud podle mého názoru též správně aplikoval citovanou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.

6.2. K právu na svobodu projevu v rámci podnikání (anexe Krymu)

6.2.1. Skutkový stav

V projednávaném případě se stěžovatelka jako provozovatel Hotelu Brioni domáhala zrušení rozsudku Nejvyššího správního soudu, neboť podle jejího mínění došlo k porušení práva na svobodu projevu a podnikání.¹⁷⁷ V návaznosti na to rozhodl Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019, v němž se zabýval problematikou svobody projevu a podnikání, ve vztahu k potenciální diskriminaci zákazníků.

Předmětem soudního sporu předcházející ústavní stížnosti byla pokuta ve výši 50.000,- Kč, kterou stěžovatelce uložila Česká obchodní inspekce za diskriminační jednání ve smyslu § 6 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele (následně byla pokuta snížena obecnými soudy na částku 5.000,- Kč).

Stěžovatelka se měla diskriminačního jednání dopustit tím, že na dveře provozovny Hotelu Brioni a webové stránky hotelu uveřejnila následující text: „*S platností od 24. 3. 2014 neubytováváme občany Ruské federace. Důvodem je anexe Krymu. Služby našeho hotelu mohou využít pouze ti občané RF, kteří se podepíší pod prohlášení, ve kterém vyjádří svůj nesouhlas s okupací Krymu, který odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Váš hotel Brioni Boutique*“.

¹⁷⁶ 3 odst. 2 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky stanoví, že: „*Státní orgány, orgány územních samosprávných celků a právnické a fyzické osoby jsou povinny se podílet na zajišťování bezpečnosti České republiky. Rozsah povinností a další podrobnosti stanoví zákon.*“¹⁷⁶

¹⁷⁷ Čl. 17 odst. 1 a 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Zmíněné prohlášení znělo takto: „*Prohlašuji tímto, že nesouhlasím jako občan Ruské federace s okupací Krymu, který odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Jméno a příjmení, adresa a podpis.*“¹⁷⁸

Ústavní stížnosti stěžovatelky předcházely celkem čtyři rozsudky. Dva z rozsudků vydal Krajský soud v Ostravě (prvoinstanční soud) a dva Nejvyšší správní soud (kasační stížnost).

Obecné soudy řešily zejména povahu diskriminačního jednání stěžovatelky, test diskriminace spotřebitele, aplikovatelnost zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele a zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů.¹⁷⁹

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti napadla poslední z nich, a to rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 6. 2018, č. j. 2 As 43/2018-27. Stěžovatelka namítala porušení zásady legální licence a dále poukazovala na zásah do svobody projevu a svobody podnikání.¹⁸⁰

Stěžovatelka ve své argumentaci uvedla, že výše uvedeným prohlášením toliko demonstroval svůj politický názor ohledně neetického chování Ruské federace při obsazování Krymu. Smyslem jednání stěžovatelky nebyla diskriminace občanů Ruské federace, ale toliko snaha poukázat na nedemokratické způsoby obsazování plochy cizích států. Zároveň tím sama stěžovatelka riskovala potenciální ztrátu klientů a s ním spojeného zisku.¹⁸¹

Nejvyšší správní soud jako vedlejšího účastníka zaslal svoje vyjádření, v němž setrval na svém názoru. Ve svém vyjádření uvedl, že doposud stojí za tím, že se stěžovatelka dopustila diskriminačního jednání, která nepřiměřeně použila svého postavení poskytovatele služeb a zároveň svým jednáním zasáhla do svobody myšlení a svědomí garantované v čl. 15 odst. 1 LZPS.¹⁸²

6.2.2. Odůvodnění Ústavního soudu

V úvodu posuzování skutkového stavu Ústavní soud nejprve přednesl obecná východiska odkazující na pluralitu názorů, široké spektrum lidských hodnot

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019. Bod 2.

¹⁷⁹ Tamtéž. Bod 3-9.

¹⁸⁰ Tamtéž. Bod 17–21.

¹⁸¹ Tamtéž. Bod 12-14.

¹⁸² Tamtéž.

ve společnosti a též na solidaritu k názorům ostatních osob. Dále se zabýval obecnou otázkou činností podnikatele a jeho snahami dosáhnout v tržní ekonomice zisku formou odlišnosti nabídky.¹⁸³

Ústavní soud dále uvedl, že v projednávaném případě pro něj byl styčným bodem zejména obsah projevu stěžovatelky, nikoliv forma, neboť ta neměla na tento nesouhlas s anexí Krymu žádné váhy.

Žádný zákon dle mínění ÚS stěžovatelce neukládá politickou nezaujatost, resp. to, že nesmí šířit vlastní postoje v rámci podnikání. Tomuto závěru přisvědčuje i fakt, že většina podnikatelů směřuje častokrát cílí na určitou sociální skupinu (fanoušci konkrétního týmu, gentlemani v Anglii, veganská restaurace).¹⁸⁴

Ústavní soud hodnotil též předvídatelnost a zastupitelnost dané služby. K předvídatelnosti uvedl toliko, že hotel uveřejnil vyjádření o anexi Krymu na svých vstupních dveřích a internetových stránkách. K zastupitelnosti služby uvedl, že v centru města se nachází hned několik podobných poskytovatelů služeb, kteří mohou sloužit jako alternativa pro osoby sympatizující s anexí Krymu. To v konečném důsledku zapříčiňuje to, že potenciální klienti mohou „jít o dům dál“, bez toho, aniž by měli s opatřováním ubytovacích služeb v centru města jakýkoliv problém.¹⁸⁵

Ústavní soud přisvědčil argumentům stěžovatelky a uzavřel, že k diskriminaci nedošlo. Stěžovatelka totiž podle Ústavního soudu nesměřovala svůj zákaz cíleně proti všem Rusům, na základě jejich státní příslušnosti, což by zcela jistě znamenalo zřejmou diskriminaci.¹⁸⁶

V bodě 29 předmětného ústavního nálezu, soud judikoval, že: „... podnikatel nemusí být politicky neutrální a při výkonu podnikatelské činnosti by nemělo být vyloučeno projevat svoje politické názory, pokud tak samozřejmě bude činěno korektním způsobem. Politika je totiž věc veřejná a k jejímu provádění nejsou povolány pouze státní instituce a registrované politické strany, nýbrž má o ni projevat zájem, vyjadřovat se k ní a podílet se na ní celá občanská společnost, tedy včetně podnikatelských subjektů.“

¹⁸³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019. Bod 17–21.

¹⁸⁴ Tamtéž. Bod 29 a 30.

¹⁸⁵ Tamtéž. Bod 32.

¹⁸⁶ Tamtéž. Bod 24–26.

Na základě výše uvedených argumentů posoudil Ústavní soud stížnost provozovatele Hotelu Brioni za opodstatněnou a napadené rozhodnutí Nejvyššího správní soudu zrušil, neboť podle Ústavního soudu došlo k porušení svobody podnikání podle čl. 26 odst. 1 LZPS, a také svobody projevu stěžovatele podle čl. 17 odst. 1 a 2 LZPS.¹⁸⁷

6.2.3. Hodnocení nálezu a reakce odborné veřejnosti

Na úvod je třeba zmínit, že v akademické obci vzbudil tento nálezh poměrně silnou vlnu nesouhlasu. Svůj nesouhlas vyjádřil např. předseda ÚS, Pavel Rychetský, dále ústavní právníci Jan Wintr a Jiří Příbáň.¹⁸⁸

Kritici předmětného nálezu opírali svoje argumenty zejména o nesprávném posouzení ústavněprávních hodnot, kolizi svobody projevu a práva na podnikání s diskriminací osob na základě jejich státní příslušnosti. Spolu s tím bylo ústavnímu soudu vytýkáno také nedostatečné odůvodnění nálezu a absence testu proporcionality.¹⁸⁹

Stejný názor zastává i Mgr. Vladimíra Pejchalová Grünwaldová, LL.M, Ph.D. Pejchalová Grünwaldová uvedla, že v ústavním nálezu shledává chyby spočívající v nesprávném hodnocení diskriminačního jednání stěžovatelky, svobodném vyjadřování a zastávání určitého politického názoru ze strany potenciálních zákazníků a dodržování závazků vyplývajících z norem mezinárodního práva.¹⁹⁰

Nedostatečné odůvodnění a též vynechání testu proporcionality, které je v určitém slova smyslu základním hodnotím kritériem ve vztahu k posuzování svobody projevu, je podle mého názoru též značným pochybením Ústavního soudu, byť se závěry soudu souhlasím. Ústavní soud totiž podle mého mínění sám svojí nedostatečnou argumentací ve vztahu ke svobodě projevu stěžovatelky otevřel dveře polemice o správném posouzení skutkového stavu.

¹⁸⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019. Bod 39 a 40.

¹⁸⁸ KOBER, J., WERNER, J., GÜTTLER, V. et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9. Str. 179–182.

¹⁸⁹ Tamtéž. Str. 179–182.

¹⁹⁰ PEJCHALOVÁ GRÜN WALDOVÁ, V. *Co se stalo a co se může stát – několik poznámek k nálezu Ústavního soudu ČR II.ÚS 3212/18*. Česká Justice [online], 09.05.2019. [citováno 24.02.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/se-stalo-se-muze-stat-nekolik-poznamek-k-nalezu-ustavniho-soudu-cr-ii-us-321218/>

V reakci na Nejvyšší správní soud Ústavní soud k této problematice ještě přiložil vlastní příklady z české literární prózy. Tuto část odůvodnění považuji za patetickou a nehodící se, neboť soud by měl především užívat pádné argumenty a aplikovat hmotné právo, nikoliv v odůvodnění citovat Čapkova doktora Galéna.

Soud by měl rozhodovat takovým způsobem, aby jeho odůvodnění shrnovalo a podtrhovalo jeho závěry v projednávaných případech, tak aby byla zajištěna důvěra v justici a právo na spravedlivý proces.

Ve věci zastupitelnosti služby Ústavní soud uvedl, že stěžovatelčin hotel není jediný v centru Ostravy, proto by neměl být pro sympatizanty nebo osoby s neutrálním názorem na anexi Krymu dostatek prostoru pro to, aby si zvolili jiného poskytovatele služeb, s čímž plně souhlasím.

Domnívám se, že ve vztahu k aktuálnímu dění na Ukrajině a ruské agresi navíc celá situace vykristalovala takovým způsobem, že nyní by se pravděpodobně nikdo nepozastavil nad správným posouzením svobody projevu vůči ruskému režimu.

Z mého pohledu je ústavní nález v pořádku stran meritů věci, nicméně jeho kvalitu snižuje liknavé odůvodnění, které dává prostor pro mnohé pochybnosti.

Pokud by senát Ústavního soudu do odůvodnění nálezu dále zakomponoval již zmíněný test proporcionality a namísto citování české literární prózy zvolil erudovanější argumentační kritéria, pak by i samotné skutkové posouzení nemohlo být rozporováno.

6.3. Reflex proti Tomio Okamurovi

6.3.1. Skutkový stav

Předmětem sporu před Ústavním soudem projednávaným pod sp. zn. III. ÚS 2300/18 bylo rozhodování o zásahu do osobnostního práva stěžovatele Tomia Okamury, který je předsedou poslaneckého hnutí Svoboda a přímá demokracie.

U obecných soudů se Tomio Okamura domáhal ochrany osobnosti, v souvislosti s uveřejněnými články v časopisu Reflex (CZECH NEWS CENTER a.s.), přičemž tyto články byly podle něj značně difamující.¹⁹¹

¹⁹¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020. Bod 1.

Časopis Reflex totiž Tomia Okamuru v jednom ze článků nazýval zkomoleninou jeho jména, totiž „*Pitomio*“ a uveřejnil jeho podobiznu s klaunským líčením (karikaturní prvek). Dále podle Tomia Okamury došlo k zásahu do jeho osobnostních práv uveřejňováním nepravdivých informací o jeho osobě, podnikatelské činnosti atd. V rámci svých žalobních nároků uplatňoval po časopisu Reflex omluvu a též náhradu nemajetkové újmy ve výši 300 tisíc korun českých.¹⁹²

Městský soud v Praze žalobě částečně vyhověl a uložil provozovateli časopisu Reflex zveřejnit Tomio Okamurovi omluvu, a to na webových stránkách časopisu. Dále časopisu uložil zdržet se používání hanlivého označení „*Pitomio*“, pokud nebude oprávněnou kritikou. V ostatních nárocích žalobu zamítl, a to i stran uveřejněného článku v časopisu, kde je vyobrazen coby klaun. Soud dále nevyhověl ani nároku na náhradu nemajetkové újmy. V odvolacím řízení Vrchní soud v Praze potvrdil závěry uvedené v rozsudku Městského soudu v Praze. Dovolání Tomia Okamury pak bylo zčásti odmítnuto pro nepřipustnost a zamítnuto.¹⁹³

Tomio Okamura se pak u Ústavního soudu domáhal zrušení rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2018 č. j. 30 Cdo 3689/2017-356 a zrušení částí rozhodnutí soudu prvního stupně a druhého stupně, které předmětnému rozsudku Nejvyššího soudu předcházely.

Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdil, že bylo porušeno jeho práva plynoucí z čl. 4 odst. 4, čl. 10 a z čl. 36 odst. 1 LZPS. Podle jeho názoru „*veřejné užití takovéto zkomoleniny, z níž je ve spojení s přiloženou fotografií vyobrazující stěžovatele jako klauna zřejmé, že jde o stěžovatele, a že si o něm vedlejší účastnice myslí, že je pitomec, nemůže být považováno za přípustný projev hodnotící kritiky a nemůže tak požívat ochrany*“.

Podle stěžovatele také došlo k překročení hranice únosnosti svobody projevu a odkazuje též na to, že označením „*Pitomio*“ byla narušena též ochrana osobního jména příjmení. Obecný soudům pak vytýkal zejména to, že se nesoustředily na individuální hodnocení jednotlivých difamujících označení stěžovatele v rámci různých článků a celou situaci velmi zobecnily.¹⁹⁴

¹⁹² Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020. Bod 1-4.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Tamtéž. Bod 6-9.

Obecné soudy, které rozhodovaly v předcházejících řízeních shodně uvedly, že je podle jejich názoru ústavní stížnost nedůvodná, protože by měl Ústavní soud tuto stížnost zamítnout, nebo odmítnout. Obecné soudy odkázaly na odůvodnění městského soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, přičemž jeho závěry jsou v prvoinstančním rozsudku jsou dostatečně odůvodněné a aprobuji též judikaturu ESLP ve věci *Oberschlick proti Rakousku*, rozsudek ze dne 1. července 1997, stížnost č. 20834/91, jakož i judikaturu Ústavního soudu. Okolnosti užití zkomoleniny jména „*Pitomio*“ je podle obecných soudů nutné posuzovat individuálně, aby nedošlo k absolutnímu omezení svobody, přičemž důležitou složku tvoří též účelnost a logické právní posouzení.¹⁹⁵

Provozovatel časopisu Reflex, jako vedlejší účastník v návaznosti na vyjádření obecných soudů použil podobnou argumentaci ve vztahu k použití výrazu „*Pitomio*“, odkázal též na judikaturu ve věci *Oberschlick proti Rakousku* a uvedl, že by Ústavní soud měl zvážit též samotnou osobu stěžovatele. Časopis Reflex připomněl, že role médií ve společnosti spočívá zejména v otevírání společenských témat, které mohou poukazovat na problematiku populismu, xenofobii, nebo na jiné formy extremismu.¹⁹⁶

6.3.2. Odůvodnění Ústavním soudem

Podle Ústavního soudu se obecné soudy dopustily zjevného pochybení, když nerozlišovaly zda-li se jedná o skutková tvrzení nebo hodnotící úsudky, popř. tzv. hybridními výroky. Přitom klasifikace samotných sporných výroků je prvním důležitým aspektem, který je nutno při vyvažování práv podle čl. 10 odst. 1 a čl. 17 LZPS vzít v potaz. Každý ze zásahů do osobnostních práv stěžovatele musí být podle Ústavního soudu posuzován jednotlivě, a to vzhledem ke konkrétnímu tvrzenému poškození práv stěžovatele.¹⁹⁷

Městský soud dále podle Ústavního soudu nikterak nerozděluje, zda-li kritika směřuje proti Tomio Okamurovi jako osobě, nebo zda-li se jedná o kritiku jeho veřejných vystoupení a šířených názorů. Pro ilustraci Ústavní soud uvádí, že je značný rozdíl v tom, když je osoba nazvána hanlivým adjektivem, nebo je hanlivým adjektivem označen pouze konkrétní projev dané osoby.

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020. Bod 10-17.

¹⁹⁶ Tamtéž. Bod 18-23.

¹⁹⁷ Tamtéž. Bod 40

Ústavní soud též slovně zevrubně rozebral rozdíly mezi projednávaným případem a judikaturou *Oberschlick proti Rakousku*, na kterou odkazovaly jak obecné soudy, tak také časopis Reflex. Autor rakouského článku podle ÚS svoje postoje dostatečně odůvodnil a předestřel svoje vývody již v samotném textu.¹⁹⁸

Senát ÚS uzavřel, že ústavní ochrany by neměly požívat projevy, které jsou svým projevem zjevně směřovány jako dehonestující a urážlivé, bez toho, aniž by jejich autor sledoval nějaký legitimní cíl. Obecné soudy podle hodnocení ústavních soudců pochybily zejména v tom, že se zaměřovaly pouze na mediální obraz stěžovatele, nikoliv na konkrétní problematiku zveřejňovaných článků.¹⁹⁹

Proto Ústavní soud shledal, že obecné soudy zasáhly do práva stěžovatele, když poskytly ochraně časopisu Reflex, který si při zveřejňování článků počínal podle Ústavního soudu toliko difamujícím, nepravdivým a zesměšňujícím způsobem.²⁰⁰

Závaznou právní větou předmětného nálezu, která patřičně vystihuje projednávaný případ, zní: „*Ústavní soud zastává názor, že svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byla jakákoli osoba – včetně osob veřejně činných – v očích veřejnosti samoučelně cíleně zesměšňována. Informování o věcech veřejných médií za použití prostředků dotýkajících se lidské důstojnosti, osobní cti či jména určité osoby nemůže být ospravedlněno ani snahou zabránit komukoliv získat mandát pro výkon veřejné funkce. Média, mnohdy označovaná za „hlídacího psa demokracie“, musí respektovat její principy a základy, na kterých stojí, zejména úctu k základním právům každého člověka, především k jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a k ochraně jeho jména, jakož i politický pluralismus a otevřenost demokratické společnosti. Jejich úlohou je pravdivě informovat o věcech veřejných a umožnit široké veřejnosti utvářet si vlastní názor na dění ve společnosti. Prosazování aktivistického přístupu nebo kampaně zaměřené na konkrétní osobu jen s cílem ji difamovat, nadto způsobem vybočujícím z obecně uznávaných pravidel slušnosti, a znevýhodnit ji tak v politickém boji o veřejnou funkci, nemůže požívat soudní ochrany.*“²⁰¹

¹⁹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020. Bod 43-51

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž. Bod 43-51.

²⁰¹ Tamtéž. Bod 54.

6.3.3. Hodnocení nálezu

Senát složený z Jiřího Zemánka, Josefa Fialy a Radovana Suchánka podle mého názoru ve svém nálezu hodnotil toliko argumentační východiska obecných soudů, přičemž soudům vytýkal zejména nedostatečný rozbor difamujícího obsahu, který směřoval proti Tomio Okamurovi. S odkazem na předchozí kapitoly, zejména kapitolu třetí této diplomové práce, je nutné při posuzování střetu svobody projevu s osobnostními právy aplikovat veškerá hodnotící kritéria, aby byl dodržen běžný postup při posuzování možného omezení jednoho z nich.

Za předpokladu, že obecné soudy (a zejména Městský soud v Praze) opomenuly ve svém odůvodnění uvést, zda-li se jedná o skutkové tvrzení nebo hodnotící soud, pak nelze než souhlasit, že došlo k nedostatečné aplikaci obecných východisek na projednávaný případ.

Souhlasím též s *ratio decidendi* Ústavního soudu, který se týká ochrany osobnostních práv ve vztahu k jménu a příjmení fyzické osoby.

Na druhou stranu, pokud je tato osoba veřejně činná a ve veřejném dění dlouhodobě vzbuzuje (a to zejména svým přičiněním) značnou kontroverzi, pak může dojít i k tomu, že se na ni v „aktivistickém“ směru, zaměří určitá média, která se budou pokoušet danou osobu nějakým způsobem dehonestovat či za její projevy zesměšnit. Pokud však určité médium takto učiní, mělo by své argumenty opřít o relevantní skutečnosti, ze kterých čerpá, resp. odůvodnit svoje postoje.

Sám Ústavní soud projednávaný případ hodnotí spíše stran obecných východisek, když v konkrétním případě nechává s jistou mírou zdrženlivosti na úvaze obecných soudů, jak nově rozhodnou o nároku Tomia Okamury.

Z argumentace Ústavního soudu je však podle mého mínění zřejmé, že se zcela jistě staví proti postupu, aby projevy difamujícího charakteru, které nesměřující k otevření společenské diskuze či neodkazující na určitou relevantní skutečnost, byly právem chráněny na úrok osobnostních práv. Na časopisu Reflex, jako žalovaném před obecnými soudy, nyní bude, aby prokázal určitý legitimní cíl, pro nějž by bylo možné uvažovat o ochraně svobody projevu. Zároveň pro něj bude nutné předložit ke každému napadanému článku, předložit pádné argumenty, aby odůvodnil alespoň částečnou racionalitu svého počínání.

ZÁVĚR

Svoboda projevu ústavně zakotvená v článku 17 LZPS je nezbytnou součástí každého demokraticky fungujícího státu, neboť dává oprávněnému subjektu možnost vyjádřit ve vnějším světě svoje myšlenky a participovat tak na veřejném dění. Jednotlivé projevy mohou být učiněny různými formami, nemusí se vždy jednat toliko o verbální projev. Příkladem mohou být umělecká díla jako jsou obrazy, divadelní hry či satyra.

Svoboda projevu není absolutně neomezeným právem. Tato svoboda může kolidovat s ostatními ústavně garantovanými právy či obecným veřejným zájmem. V prvním případě se jedná o takzvaný pravý konflikt. Nepravý konflikt vzniká při kolizi svobody projevu s veřejným zájmem.

Posuzování jednotlivých případů, kdy dochází ke kolizi jednotlivých práv se svobodou projevu je svěřena obecným soudům, případně Ústavnímu soudu či Evropskému soudu pro lidská práva.

Pravděpodobně nejčastějším typem kolize se svobodou projevu je střet s osobnostními právy osoby, vůči níž projev směřoval. Právní řád poskytuje možnosti ochrany osobnostních práv jak veřejnoprávní cestou, tak též cestou soukromoprávní. Specifickou skupinou osob jsou pak osoby účastné na veřejném dění, které jsou vystaveny podstatně větší pozornosti médií i veřejnosti. V některých případech tedy může dojít k tomu, že tyto osoby nepoživají takové ochrany, nicméně i zde je důležité připomenout, že snížená ochrana by se měla vztahovat k předmětu činnosti osoby účastné na veřejném dění. Příkladem může být výše uvedený náleží Ústavního soudu ve věci ochrany osobnostních práv poslance Tomia Okamury.

Judikatura ESLP a na ni navazující rozhodovací praxe soudů v České republice vytvořila základní rámec pro posuzování případů týkající se svobody projevu. Mezi základní hodnotící kritéria patří tzv. test proporcionality, který se skládá ze tří základních složek. Těmi jsou požadavek legality, legitimacy a proporcionality v užším slova smyslu. Existují však i další hodnotící kritéria, která mohou být aplikována individuálně, a to zejména podle druhu daného projevu.

S technologickým vývojem digitálních technologií došlo zejména v posledních letech k vytvoření zcela nového prostoru, který dává možnost vyjádřit

své myšlenky v globálním měřítku. Stěžejní roli hrají sociální sítě jako je Facebook, Instagram a jiné. Sociální sítě usnadňují komunikaci a šíření názorů, nicméně jsou též často zneužívány k protiprávní činnosti spočívající v nenávistných projevech a šíření dezinformací.

Jak vnitrostátní, tak též mezinárodní právní úprava nyní čelí poměrně složitému úkolu, který spočívá v boji s nenávistnými komentáři a dezinformacemi. V současné době tedy dochází k vytváření koncepcí, které směřují k omezování svobody projevu na internetu, tak, aby nedocházelo k poškozování základních práv a svobod třetích osob, případně aby došlo k prosazení veřejného zájmu a ochraně veřejného pořádku.

Podle mého názoru by státy a mezinárodní organizace měly vyvinout co možná největší úsilí k tomu, aby v příštích několika letech došlo alespoň k částečné regulaci projevů na sociálních sítích, neboť digitální technologie mohou být dobrým sluhou, ale zlým pánem. Společnost je nyní silně polarizovaná a sociální sítě představují toliko úrodnou půdu pro to, aby docházelo ještě k většímu rozkolu mezi jednotlivými sociálními skupinami.

Jelikož se však společnost neustále vyvíjí, bude se unijní i vnitrostátní rozhodovací praxe muset vypořádat i s vývojem svobody projevu. Aby však nedocházelo k oslabování důvěry v nezávislost soudní moci a rozhodnutí soudů veřejnost přijímala a respektovala, musí být všechny případy řádně a důkladně prostudovány z mnoha hledisek.

Odůvodnění soudů musí být věcné, výstižné a odpovídající výše uvedeným standardům hodnotících kritérií, k čemuž v některých případech bohužel nedochází a soudy používají spory týkající se svobody projevu jako prostředek k prokázání intelektuálních dovedností, které však v konečném důsledku mohou vyvolat spíše patetickou představu o argumentaci jejich tvůrce.

ZDROJE A SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje – vnitrostátní (abecedně):

- BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.
- BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1.
- ČERVÍNEK, Zdeněk. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-526-5.
- HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.
- JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4.
- KOBER, J., WERNER, J., GÜTTLER, V. et al. *Svoboda projevu?: současné otázky nad jejím omezováním*. Brno: Doplněk, 2021. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-345-9.
- MADEJ, Martin. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-294-3.
- MATEJKA, Ján. *Internet jako objekt práva: hledání rovnováhy autonomie a soukromí*. Praha: CZ.NIC, c2013. CZ.NIC. ISBN 978-80-904248-7-6.
- MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.
- PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-822-8.

Knižní zdroje – zahraniční:

- STONE, Adrienne a Frederick F. SCHAUER. *The Oxford handbook of freedom of speech*. Oxford: Oxford University Press, 2021. ISBN 978-0-19-882758-0.
- SHERRY, Mark a kol. *Disability hate speech: social, cultural and political contexts*. London: Routledge, 2021. ISBN 978-1-03-208605-7.
- OSIATYŃSKI, Wiktor. *Human Rights and Their Limits*. New York: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-12523-9.
- European Commission. *Tackling online disinformation*. Shaping Europe's digital future [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/online-disinformation>
- BRISON, Susan. *Hate speech*. International Encyclopedia of Ethics [online], 2013. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <http://susanbrison.com/files/D.2.-Hate-Speech.pdf>
- PAREEK, Anurag a MAJUMDAR, Arka. Protection of Celebrity Rights – The Problems and the Solutions. *Journal of Intellectual Property Rights*, 2006 [online]. [citováno 10.03.2023]. Dostupné z: <https://nopr.niscpr.res.in/bitstream/123456789/3605/1/JIPR%2011%286%29%20415-423.pdf>
- SHU, Kai, SLIVA, Amy a kol. Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective. *ACM SIGKDD Explorations Newsletter* [online], 2017. [citováno 17.03.2023]. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/1708.01967.pdf>

Judikatura – vnitrostátní:

- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1375/11 ze dne 11.09.2012.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01, ze dne 25. června 2002.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 53/2000 ze dne 27. ledna 2001.
- Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tcu 85/2013 ze dne 30. října 2013.
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 606/03 ze dne 19. dubna 2004.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2120/21 ze dne 21. října 2022.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3819/14 ze dne 20. února 2018.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. prosince 1997.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/04 ze dne 28. června 2005.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. února 2015.

- Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3889/2020 ze 6. října 2021.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 474/19 ze dne 5. listopadu 2019.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. dubna 2017.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. března 2005.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2300/18 ze dne 10. března 2020.
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 2696/21 ze dne 7. prosince 2021.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 As 230/2022 ze dne 9. prosince 2022.

Judikatura – zahraniční:

- Rozsudek ESLP ve věci *Identoba a další proti Gruzii* ze dne 12. 5. 2015, stížnost č. 73235/12.
- Rozsudek ESLP ve věci *Ärzte für das Leben proti Rakousku* ze dne 21. 6. 1988, stížnost č. 10126/82.
- Rozsudek ESLP ve věci *Öllinger proti Rakousku* ze dne 29. 6. 2006, stížnost č. 76900/01.
- Rozsudek ESLP ve věci *Oberschlick proti Rakousku* ze dne 1. července 1997, stížnost č. 20834/91.
- Rozsudek ESLP ve věci *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. července 1986, stížnost č. 9815/82.
- Rozsudek ESLP ve věci *Bowman proti Spojenému království* ze dne 19. února 1998, stížnost č. 24839/94.

Internetové a digitální zdroje:

- ČEMUSOVÁ, Tereza. ‚Řekl to jakoby nevhodně.‘ Proč dostal expozlanec SPD Rozner podmínku za výrok o tábore v Letech. Praha: iRozhlas.cz [online], 16.10.2022. [citováno 12.02.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/miloslav-rozner-pseudokoncentrak-soud-rozsudek-podminka_2210160500_tec
- Schröderová, Simona. *Kardinál Duka požene spor s brněnskými divadly až k ústavnímu soudu. Žádá omluvu za provokativní hry.* Česká televize [online]. 22.6.2021. [citováno 11.02.2023].

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3330296-kardinal-duka-pozene-spor-s-brnenskymi-divadly-az-k-ustavnimu-soudu-zada-omluvu-za>

- HESOVÁ, Alena. *Soud zamítl Dukovo odvolání v kauze kontroverzních her. Brněnská divadla se mu omlouvat nemusí.* iRozhlas.cz [online], 20.11.2019. [citováno 01.03.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/duka-brno-kontroverzni-hry-omluva_1911201024_pj
- PEJCHALOVÁ GRÜNVALDOVÁ, V. *Co se stalo a co se může stát – několik poznámek k nálezům Ústavního soudu ČR II.ÚS 3212/18.* Česká Justice [online], 09.05.2019. [citováno 24.02.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/se-stalo-se-muze-stat-nekolik-poznamek-k-nalezu-ustavniho-soudu-cr-ii-us-321218/>
- ŠABATOVÁ, Anna. *Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů.* Výzkum veřejného ochránce práv, sp. zn.:47/2019/DIS/PŽ. Brno: Veřejný ochránce práv [online], 2020. [citováno 10.03.2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/47-2019-DIS-PZ-Vyzkumna_zprava.pdf
- Ministerstvo Vnitřní České republiky. *Trestněprávní úprava.* Dezinformační kampaně [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/dezinformacni-kampane-trestnepravni-uprava-trestnepravni-uprava.aspx>
- Ministerstvo Vnitřní České republiky. *Dezinformace a propagandy.* Dezinformační kampaně [online]. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>
- Česká tisková kancelář, Deník N: *Vláda má plán pro boj s dezinformacemi, chce stíhat šířitele.* Ceskenoviny.cz: [online], 27.12.2022. [citováno 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2303625>
- Česká tisková kancelář. *Lisková musí Richterové zaplatit 50 tisíc za šíření lží o uprchlících. Jde o nebezpečné jednání, rozhodl soudce.* Ceskenoviny.cz: [online], 12.01.2023. [citováno 07.03.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/01/liskova-musi-richterove-zaplatit-50-tisic-za-sireni-lzi-o-uprchlicich-jde-o-nebezpecne-jednani-zhodnotil-soudce/>

Právní předpisy:

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;
- ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod;
- ústavní zákon č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky;
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník;
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník;
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád;
- zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny;
- zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá ústavně garantovanou svobodou projevu, která patří mezi nejdůležitější svobody v rámci demokratického státního zřízení. Svoboda projevu je zakotvena jak v Listině základních práv a svobod, tak též v mezinárodních smlouvách o lidských právech.

Svoboda projevu v moderní společnosti představuje neodmyslitelný prvek, přičemž v rámci svobodného projevu mají osoby možnost vstupovat do veřejného dění. Jednotlivé projevy se mohou lišit v mnoha znacích, proto diplomová práce obsahuje rozlišení jednotlivých druhů a forem projevu. Jednotlivé druhy projevu (politický, umělecký a komerční) totiž požívají různé míry ochrany.

Hodnocení konkrétních projevů z hlediska ústavněprávní ochrany je velmi individuální. Proto se diplomová práce zaměřuje z větší části na posuzování projevu a na hodnotící kritéria, jako jsou např. test legality, legitimacy a proporcionality (složený dále ze tří složek).

Svoboda projevu nepožívá absolutní ochrany. Častým jevem při sporech týkajících se svobody projevu, je vzájemná kolize svobody projevu s osobnostními právy. Proto je v diplomové práci uvedeno, v jakých situacích může dojít k omezení svobody projevu, na úkor osobnostních práv.

S vývojem digitálních technologií došlo též k vytvoření nového prostoru, kde může k individuálním projevům docházet. Sociální sítě však bohužel poskytují místo, kde hojně dochází k šíření dezinformací, hanobících projevů atd.

Svoboda projevu je úzce spojena s rozhodovací praxí soudů. Z toho důvodu se diplomová práce zaměřuje též na vybranou judikaturu Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, přičemž největší důraz je kladen na recentní judikaturu Ústavního soudu.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the constitutionally guaranteed freedom of expression, which is one of the most important freedoms in a democratic state system. Freedom of expression is enshrined in Czech Charter of Fundamental Rights and Freedoms as well as in international human rights treaties.

Freedom of expression is an inherent element in modern society, and within the framework of free expression, persons have the opportunity to enter the public sphere. Individual speech can vary in many characteristics; therefore, the thesis includes a distinction between different types and forms of speech. Different types of speech (political, artistic, and commercial) have different degrees of protection.

The evaluation of speech in terms of constitutional protection is very individual. Therefore, the thesis focuses for the most part on the assessment of speech and on evaluation criteria such as the legality, legitimacy, and proportionality test (further comprised of three components).

Freedom of expression does not have absolute protection. A frequent phenomenon in disputes concerning freedom of expression is the conflict between freedom of expression and personality rights. Therefore, the thesis outlines the situations in which freedom of expression may be restricted to the detriment of personality rights.

With the development of digital technology, there has also been a new space where individual speech can occur. Unfortunately, however, social networks provide a place where misinformation, defamatory speech, etc. are widely disseminated.

Freedom of expression is closely linked to the decision-making practice of the courts. For this reason, the thesis also focuses on selected case law of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights, with the greatest emphasis on the recent case law of the Constitutional Court.

Klíčová slova, key words:

Svoboda projevu - omezení svobody projevu - politický projev - umělecký projev -
komerční projev - posuzování kolize s osobnostními právy - test proporcionality -
test legality - test legitimacy, svoboda projevu na sociálních sítích;

Freedom of expression - limits on freedom of expression - political expression -
artistic expression - commercial expression - conflict with personal rights -
proportionality test - legality test - legitimacy test, freedom of expression on social
media.